YENİ UFUKLAR

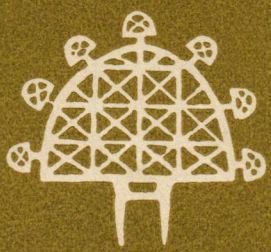

Orhan Veli ... ... Sabahattin Eyuboğlu

Tartışma ... ... Samim Kocagöz

Teknik ve Hayat ... ... W. Heisenberg

Saygılı Olalım ... ... J. Prévert

Her saygıda bir keramet vardır ... ...J. Prévert

Bunalım yazımını savunu ... ... Demir Özlü

Yarının tiyatrosu ... ... Turhan Doyran

Pestalozzi III ... ... Alfred Rufer

Lycaon'un suçu ... ... Ovidius

Deniz çocukları ... ... Muzaffer Buyrukcu

CİLT : 11
SAYI : 127

ARALIK
1 9 6 2

Yeni Çıktı

ÇAN YAYINLARI'NDA

Marcel Aymé

BAŞKASININ KELLESİ

Çevirenler :

S. Eyuboğlu — V. Günyol

4 lira

o

Çok yakında

çıkacak

1. **SIĞIRTMAÇ TÜRKÜLERİ :** Vergilius. Çeviren : İ. Z. Eyuboğlu.
2. **MAVİ YOLCULUK** Azra Erhat
3. **BİLİM AHLÂKI :** Albert Camus. Çeviren : V. Günyol.

YENU : 79

YENİ UFUKLAR

Aylık sanat, düşün dergisi

Kurucusu :

Orhan Burian

o

Sahibi : Hadiye Tolun, Yazı işlerini fiilen idare eden : Oğuz Arıkanlı. İdare yeri : Boyacı Ahmet Sok. Nuribey Han, oda 4-02 Çemberlitaş İstanbul

o

Yazışma ve Havale adresi :

P. K. 1034

Galata — İstanbul

o

Abone :

o

Yıllık ..... 12 TL.

Altı aylık ..... 6 TL.

Bu sayıyı hazırlıyan :

Vedat Günyol

o

Basıldığı yer :

Kutulmuş Matbaası

İstanbul

Yıl : 1962 YENİ Sayı : 127

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜN DERGİSİ

Kurucusu :

ORHAN BURİAN

Orhan Veli

Sabahattin Eyuboğlu

Artık bana da bir masal gibi gelmeğe başlayan İkinci Dünya Savaşı yıllarında Orhan Veli, o gündüzlerden güzel Ankara geceleri içinden çıkagelirdi birden, bir müjde gibi, saatini kendi seçerek. He gelişi, her şiiri gibi gülümser bir aydınlık, ışıltılı bir mutluluk, bir garip duygunluk getirirdi bize. Saklamak hoşuna giderdi nerden, niçin geldiğini. -Nerelerdeydin Orhan? - İşelerim vardı, işlerim... ve gülerdi ardından o çocuksu, pırıl pırıl gülüşüyle. Kim sorabilirdi artık ne işleri olduğunu. Hoş bilmiyor da değildik: İşleri düşleriydi Orhanın, güpegündüz gördüğü düşler. Gerçekten gördüğü işleri, Yaprağın her çıkışındaki ağır işleri bile işten saymazdı.

O zamanlar gecekondumsu bir odası vardı Orhanın. Dört bir yanına Yaprağın satılmamış sayılarını yapıştırmıştı. Oraya da bana geldigi gibi beylik saatler dışında girer çıkar, gizli işlerini açıklamadan. Dostlarla onu evinde bulduğumuz zamanlar sayılıdır. O yıllarda benim evim bir hayli gürültülü bir çeviri tezgâhıydı. Ataç usta en berrak kahkahalarıyla aramızdaydı. Eski yeni nice dünya yazarlarını ille de türkçe konuşturağız diye sabahlara kadar cenleştiğimiz olurdu. Saatlerce bulamadığımız bir deyim Orhan Veli ile geliverirdi bazan gecenin içinden. Zemin katındaki eşe dosta ve sigara dumanı dolu odamıza pencereden görünüp Karagöz gibi hu diyerek girmeyi de ayrıca severdi. Bir gece yine gelmiş ve nasılsa bom boş bulmuş bizim evi. Ertesi gün, bir ge-

zi dönüşü kapımda Orhan Veli'nin o pürüzsüz el yazısıyla şu beyti bulmuştum :

Kapılar, pencereler savletime bigâne :
Ses sada yok, bu değil sanki o devlethâne.

Divan şiirinin iyisini kötüsünü ayırdedemeyenlere bu beytin yapılışındaki ustalığı, yağdan kıl çekme rahatlığı, belâlı bir şiir biçimini dizginleme gücü, deyimlerin seçilişindeki incelik anlatılamaz kolay kolay. Ama Yahya Kemal'e okuduğum zaman hemen kulak kabartmış, «Vay yezit, vay!» demiş ve bir daha söyletmişti bu beyti bana. O yıllarda Orhanın, içinden zor çıkılır rubai vezinleriyle yaptığı Hayyam çevirileri de üstadı bir hayli şaşırtmıştı. Ritm duygusu ve bilgisi Orhanın sırlarından biriydi.

Zaten şaşırtmak, yaşamasında da, şiirinde de en büyük keyfiydi belki Orhan Veli'nin. Denize ve gök yüzüne de insanı şaşırttığı için saygısı vardı. Oynuyordu gerçekler ve kelimelerle, ama ölesiye ciddiye alınan, insanı bayağılıklarından sıyıran, gerçeklerin ve kelimelerin kabuklarını kıran bir oyundu bu. Nice şiirleri, herkesin kullandığı deyimlerin, o kapalı kutuların içinden kimselerin ummadığı renk renk anlam uçurtmaları çıkarmadır. Bakarsınız kuru söze öyle bir perende attırmış ki Orhan Veli ılgıt ılgıt insan kanı akıyor içinden, deniz kokuları, martı sesleri geliyor, bir kedinin söylemediği gerçek, bir ağacın açmadığı çiçek, bir pirenin yutmadığı fil, bir köprünün geçirmediği insan kalmıyor. Ne sihirdir ne keramet, kelimelerin içinden seyreyle gözüm dünyayı, hem bedava. Dilin derinlerine dolambaçlı giderken insanın da derinlerine gitmişti Orhan Veli.

Yeni Çıktı

Marcel Aymé

BAŞKASININ
KELLESİ

Çeviri :
Sabahattin Eyupoğlu — Vedat Günyol

ÇAN YAYINLARI : 14
F. 4 lira

tartışma

Samim Kocagöz

Türk Dilinin önem kazanmaya başladığı sıralarda, bir softa ile bir «mektepli», Arapça mı, Türkçe mi, tartışmasına girişmişler. Türkçeci softaya,

«Söyle bakalım, Arapça koyuna ne denir ?» Diye sormuş.

«Ganem.» Karşılığını vermiş softa.

«Ya kuzuya ne denir ?»

Softa, düşünmüş düşünmüş işin içinden çıkamamış :

«Hiçbir şey demezler. Beklerler, büyüdüğü zaman yine Ganem derler !» Demiş.

Son yıllarda gazetelerde, dergilerde toplumumuz üzerine, toplumumuzun siyasal, ekonomik sorunları üzerine tartışmalar çoğaldı. Ne var ki bu tartışmaların çoğu, «Koyuna ne denir ?», «Kuzuya ne denir ?» gibisine sürüp gidiyor. İlerici aydınlar, gerçekten olumlu konulara parmak basıyorlar. Onlara karşı çıkan gericilerin karşılıkları hep, «Kuzunun büyümesini bekleyin, Koyun olunca, Ganem deriz...» Oluyor. Örneğin, memleketin kalkınması için beş yıllık bir plân hazırlanıyor. Uzmanlar kan ter içinde birkaç yıl çalışıyorlar. Bir bölük politikacı -politikacı denebilirse bu kişilere- «hayır efendim, demokrasi plânsızlıktır. Bekliyelim, demokrasi ile birlikte, kalkınmamız da kendiliğinden gerçekleşsin...» Diyorlar. Bir bölüğü de politikacıların, kendi çıkarlarına plânı kuşa benzetmeye uğraşıyor. Memleketin ekonomik, toplumsal koşullarını düşünen yok. Halkını, yurttaşlarını düşünen yok. Plânın ne getirebileceğini, ne getiremiyeceğini de düşünen yok. Sadece herkes bir yolda direniyor : İnat, tartışma değildir.

Eskiler, «Bârika-i hakikat, müsademe-i efkârdan çıkar.» demişler. Ama ben, hiçbir zaman, fikirlerini çarpıştıran kişilerin, ortaya çıkan gerçek ışığını kabul ettiklerini görmedim. Nâmık Kemal, bu sözü, elbette doğru söylemiş, ya da güzel toparlamış. Gelgelelim dikkat ediniz, bir fikri savunanlar, o fikri başka bir yönden ele alanlarla hiçbir zaman anlaşamaz-

lar. Kişi, hep dediğim dedik, der. Bir fikri karşılıklı iki yönden tutup çeken kişiler, belki tartışmaları sonucunda «bârika-i hakikat» i ortaya çıkarabilirler ama, kendileri benimsemezler. Onları dinleyenler, okuyanlar gerçeği öğrenebilir. İkiyakadan birini tutanlar -ya da aklı yatanlar- gerçek buymuş diyebilirler. İş, halkoyuna dayanır. Birçok tartışmaları dikkatle izlemişimdir. Herkes, düşündüğünü, bildiğini, tuttuğunu durmadan söyler. Çoğu, birbirimizi bile dinlemeyiz. Tartışma kızışınca ikiyaka birden aynı zamanda konuşmaya başlar. Birbirlerini dinlemezler. Yazışmalar da böyledir. «Siz, konunun şu yakasında haklısınız ama...» Diye başlarız. Karşımızdakinin açığını ararız. Asıl fikirle ilgisi olmıyan suçlamalara girişiriz. Küçük tartışmalardan, büyük tartışmalara dek hep, bir karşılıklı baskı havası vardır.

Tarih boyunca büyük tartışmalar; din, bilim çatışmasından çıkmıştır. Eski bir toplum düzeni olan dinler, hep bilime karşı durmuş, bilimle din amansız tartışmış, tartışmalar sırasında ortaya çıkan gerçekler, çok geç anlaşılmış, dinlerin, din adamlarının yenilgesi yüzyıllar boyunca bir türlü kabul edilmemiştir :

«Düşünen beşeriyeti çok eski zamanlardan beri meşgul eden ilim ve din arasındaki münasebetler meselesi, hiçbir vakit ne tamamen hallolunmuş, ne de tamamen unutulmuştur. Medenî dünyada, düşünmekten usanmıyan ve beden sporu gibi dimağ sporunu yani düşünmeği de sevenler arasında, bu meselelerin mevzuubahis olmadığı hemen hemen hiçbir yer ve hiçbir gün yoktur desek caizdir. A. N. Whithead'e göre, «tarihin gelecekteki seyrinin, bugünkü neslin ilim ve din arasındaki münasebetler hakkında vereceği karara bağlı olduğunu iddia etmek bir mübalâğa ayılmaz...»)

Rahmetli Adnan Adıvar'ın bu sözleri (1) çok doğrudur. Biz, dünyadaki toplumları, «beşeriyeti», bir yana bırakalım. Memleketimizdeki din - bilim tartışmalarını, giderek din etkisi altında tutulan siyasal görüşleri, bilimle zorlamak, yenmek zorundayız. Bir zamanlar, Galile'yi süren, hapse koyan

(1) Abdülhak Adnan Adıvar, **Tarih Boyunca İlim ve Din**, Cilt I. sayfa 1.

PAPA, bugün, «Dünya dönmüyor.» demeye utanır. Bu konuda din, bilime yenilmiştir. Gelgelelim, bugün memleketimizde hâlâ «dünya dönmüyor» gibisine fikirleri savunanlar var: Plânsızlık demokrasidir !. Ne demokrasilerde, ne toplumbilimde, ne de iktisat biliminde böylesine «mugalâtaya» rastlanamaz. Konu buraya dayandı mı, tartışma faydasızdır. Zaten yurdumuzdaki işler için, önemli konularda olumlu bir tartışma yolunu hiçbir zaman bulamadık. Başka memleketleri bilmem ama ben, tartışmayı bizim için yararsız buluyorum. Sanatta olsun, toplum sorunlarında olsun, bilimin gerçek ışığını tutalım, gerçeğe dönelim. Toplumumuzun yaşantısı, gelişmesi, kaynaşması, toplumumuzun var olma gücü, yaşama gücü, tarihsel gelişmemiz bizi, aydınlığa çıkaracaktır. Yeter ki özgürlük içinde bilim ve sanat yapabilelim. Bilim, dinin bütün çelmelerine rağmen, her zaman, her çağda başarı kazanmıştır. Bilim, gelişmek için kendi içinde tartışabilir. Olumlu da olur bu tartışma. Ama bilimin dinle tartışması faydasızdır, yersizdir. Çünkü din, eskimiş bir felsefe, eskimiş bir toplum düzenidir.

EN GÜZEL FİKİR — SANAT DERGİSİ

D O S T

Sinema sayısı çıktı. 1,5 lira

o

ÇOCUKLARA VE BÜYÜKLERE MASALLAR

A L T I N T O P

5 renkli kapak içinde, 64 sayfa, 1 lira

o

Evinizin fikir hazinesini
dost yayınları tamamlar

Genel Dağıtma: BATEŞ — Bayilik Teşkilâtı, Cağaloğlu, Çatalçeşme Sok. Aydınlık han, kat 1
İSTANBUL

YENU : 81

tekniğin ve yaşayış biçiminin değişmesi

Werner Heisenberg

Teknik çağının çevremizde, bir o kadar da yaşayışımızda yaptığı derin değişikliklerin düşüncemizi tehlikeli şekilde değiştirdiği ileri sürülmüş, çağımızı sarsan ve modern sanatta da kendini duyuran buhranların kaynağını bu değişmelerde aramak gerek, denilmiştir çok kez. Aslında, bu karşı düşünüş, modern zamanların tabiat bilimlerinden ve tekniğinden eskidir: Makinalar da, teknik de, ilkel de olsa, çok eskiden beri vardı. Öyle ki, eski insanlar da aynı sorun üzerinde düşünmek zorunda kalmışlardı. Örneğin, daha iki bin beş yüz yıl önce Çin bilgelerinden Dschuang Dsi makinanın insanlara yaptığı zarardan söz ediyordu. Onun yazılarından konumuz için önemli saydığım bir parçayı alıyorum buraya :

«Dsi Gung, Han ırmağının kuzeyine düşen bölgeden geçerken, bahçesinde çalışan yaşlı bir adam gördü. Adam su yolları kazmıştı. Kuyuya iniyor, kollarında su dolu bir kapla çıkıp suyu arklara boşaltıyordu. Bütün gücünü bu işe verdiği halde, pek az bir sonuç elde ediyordu.

«Dsi Gung dedi ki: Günde yüz ark sulamak için bir başka yol var. İnsan az zahmetle çok şey elde edebilir. Bu yoldan faydalanmak istemez misin? Bahçıvan doğruldu, ona baktı, sonra: «E, neymiş bakalım bu yol» diye sordu.

«Dsi Gung dedi ki: Arkası ağır, önü hafif bir tahta kaldıraç alırsın. Bol bol su çekebilirsin bununla. Buna zincirli kuyu derler.

«Öfkesi başına vurdu adamın. Sonra gülerek şöyle dedi: Efendim derdi ki makinaları kullanan kimse her işini makina gibi yapar. Her işini makina gibi yapan kimseninse makina gibi yüreği olur. Göğsünde makinadan bir yürek taşıyan insan saflığını, temizliğini yitirir. Saflığını yitiren insansa düşüncelerinde kararsız olur. Düşün-

ce kararsızlığı da doğru ile, gerçek ile uyuşmaz. Senin dediklerini bilmiyor değilim - amma utanırım kullanmaktan.»

Herkes anlar bu öyküde bir gerçek payı bulunduğunu. Çünkü, «düşüncede kararsızlık», bugünkü sarsıntıda insanın durumunu apaçık ortaya koyan şeydir belki de: Teknik, makina Çin bilgesinin hayal edemiyeceği ölçüde dünyayı kaplamıştır. Bununla beraber, en güzel sanat yapıtları iki bin yıl sonra yaratılmış, filozofun sözünü ettiği ruh saflığı da hiç bir zaman toptan yitirilmemiş, yüzyıllar boyunca yer yer güçlenmiş, verimlenmiştir. Kısacası, insan soyunun yükselmesi araçların yardımıyla olmuştur. Onun için, bir çok noktalarda bütünlük duygusunun yitirilmiş olmasının suçunu teknikte arıyamayız.

Sayısız karmaşıklığın sorumluluğunu tekniğin son elli yıl içinde, daha önceki değişikliklere kıyasla birden ve hızla gelişmesine yükliyerek belki gerçeğe yaklaşabiliriz. Gerçekten, geçmiş yıllara kıyasla bu çabuk gelişme, insanlığa yeni yaşama koşullarına alışmak için hiç zaman bırakmmıaştır. Ne var ki bu bile, çağımızın tarihte eşine rastlanmadık yepyeni bir durumun nedenlerini ya iyi açıklayamaz, ya da yarım yamalak açıklar.

İnsan bundan böyle yapayalnızdır:

Başlangıçtan beri dedik ki, çağdaş tabiat bilimlerinin temelindeki değişiklikler, varlığımızın temellerindeki değişmelerin bir belirtisi sayılabilir. Bu değişiklikler kendini, bir çok noktalarda, gerek düşünce alışkanlıklarımızla yaşayışımızdaki değişmede, gerek savaş ve devrim gibi dış felâketlerde göstermektedir. Tabiat bilimlerinin durumundan başlıyarak oynak temellere doğru adım adım ilerlemek istenirse, tarihte **insan bu dünya üzerinde ilk kez tek başına, dostsuz, düşmansız kalmıştır**, dersek, koşulları fazla basitleştirmiş olmıyacağımızı sanıyoruz. İnsanın dış tehlikelere karşı yaptığı savaş bakımından beylik bir gerçektir bu. Geçmişte yabanıl hayvanlar,, hastalıklar, açlık, soğuk ve

başka doğa güçleri insanın gözünü yıldıran tehlikelerdi ve her teknik gelişme bu savaşta insanın durumunu güçlendiren bir ilerleme oldu. Dünya nüfusunun gitgide yoğunlaştığı bir çağda, çağımızda, yaşama olanaklarının sınırlanması ile ilgili tehlikeler her şeyden önce dünya nimetleri üzerinde hak istiyen başka insanlardan da geliyor. Ama, burada tekniğin gelişmesi illâ da ilerleme sayılmaz : «İnsan tek başına kalmıştır» sözünün teknik çağda daha geniş bir anlamı var. Eskiden, insan tabiatla karşı karşıyaydı; tabiat, üstünde yaşıyan her çeşit yaratıkla bir ülkeydi ve kendi yasalarıyla yaşardı. İnsan şöyle böyle ona uymak zorundaydı. Bugünse, insan eliyle baştan başa değişmiş bir dünyada yaşıyoruz; her yerde onun yarattığı şeyleri görüyoruz. Günlük hayatta kullanılan araçlar, makineyle hazırlanan yiyecek, insan elinin değiştirdiği tabiat manzaraları. Öyle ki, insan artık yalnız kendi kendisiyle karşılaşır olmuştur. Bu oluşmanın gerçekleşmekten uzak olduğu bölgeler var şüphesiz. Ama, insan er geç tabiat üstünde toptan bir eğemenlik kuracaktır.

Bu yeni durum, bugünkü tabiat biliminde en açık biçimiyle görünmektedir. Yukarıda da dediğim gibi, modern tabiat bilimleri bize şunu gösteriyor: Maddenin, başlangıçta son nesnel gerçek sayılan parçacıklarına artık «kendinden» bir şey gözüyle bakamayız; bunlar zaman ve uzay içinde nesnel olarak saptanamazlar ve elimizde bilim konusu olarak yalnız bu parçacıklar hakkındaki bilgimiz var. Buna göre, atomlarla ve onların «kendinden» yani deneysel gözlemden bağımsız devinimleriyle ilgili bilgi, araştırma konusu olamktan çıkmıştır artık. Biz, daha çok şimdi, insanla tabiat arasındaki karşılıklı konuşmanın (ki bilim bunun bir parçasıdır) tam ortasındayız. Öyle ki, dünyanın özne ve nesne, iç ve dış dünya, beden ve ruh diye keyfi olarak ikiye bölünüşü artık uygulamamakla kalmıyor, bir takım güçlükler de doğuruyor. Tabiat bilimleri için de **araştırma konusu artık salt tabiat değil, insan tarafından soru yağmuruna tutulan tabiattır**, bu ölçüde de insan yine karşısında kendinden başka şey bulamamaktadır.

Açıkça görülüyor ki, çağımızın görevi, hayatın bütün alanlarında, bu yeni duruma uymasıdır ve insan, Çin bilgesinin sözünü ettiği «düşüncede güvenlik» i ancak bu görev yerine geldikten sonra bulabilir. Bu amaca götüren yol uzun ve yorucu olacaktır. Bu yolda acılarla dolu nice aşamalardan geçeceğimizi bilmiyoruz ama, bu yolun özelliğiyle ilgili belirtiler bulmak için müspet tabiat bilimleri örneğini bir defa daha hatırlatmamıza izin verilsin.

Yeni bilimsel gerçek anlayışı:

Quanta kuramında:

Yukarıda anlatılan durum, matematikle dile getirildikten sonra kabul edilmiştir. Bu da, bir mantık çelişmesi olamksızın, bir deneyin sonucunun ne olacağını önceden kestirmeye imkân vermiştir. Demek, bu yeni durum, karanlık kalan noktalar aydınlatılır aydınlatılmaz kabul edilmiştir.

Demek, mateamtik denklemler artık tabiatı değil, onunla ilgili bilgimizi temsil ediyordu. Bu demektir ki, yüzlerce yıldan beri yapılageldiği üzere tabiatı anlatmaktan vazgeçilmiştir. Oysa, on yıl öncesine kadar, bütün kesin bilimlerin tabii amacı sayılmaktaydı bu. Şimdilik, bu anlayışın atom fiziği alanına da yayıldığını söylemekle yetinmek gerekir, çünkü, deneyi kesince anlatmak mümkündür. Ama, Quanta kuramının felsefe bakımından açıklanması gerekti mi, o zaman bilginlerin düşünceleri birbirinden ayrılıyor: Örneğin, tabiatın bu yeni biçimde anlatımının henüz yeterli olmadığını, çünkü bilimsel gerçeğin eski idealine uymadığı bugünkü buhranın bir belirtisi olduğu ve her halde kesin olmadığı söylenmektedir.

Bu bakımdan **bilimsel gerçek** kavramını daha genel olarak incelemek, tutarlı ve kesin bir bilimsel bilgi ölçüsü bulmak faydalı olur. Daha çok bir dış ölçü ile işe başlıyalım: Düşünce hayatının herhangi bir alanı içten kesintisiz ve sürekli olarak geliştiği sürece, bu alanda çalışan kimse ikinci derecede bir takım sorunlarla karşı karşıya kalır. Bunlar, mesleki ilgilendiren bir takım sorunlardır

ki, aslında bunların çözümü bir mesele değildir ama, bütün tutarlığı (asıl önemli olan da budur) bakımından gereklidir. Bu ayrıntı sorunları kendiliklerinden ortaya çıkarlar, onları kurcalamaya lüzum olmaksızın. Bunları çözümlemeye çalışmak, bütünün meydana çıkması için şarttır. Örneğin, orta çağ heykelcileri bir elbisenin kıvrımlarını gerçeğe en yakın bir şekilde yapmaya çalışmışlardır: Bu ayrıntı sorununu ele alıp bir çözüme götürmek gerekliydi, çünkü, ermişlerin elbiselerindeki kıvrımlar, elde edilmek istenen dinsel bütünün bir parçasıydı. Buna benzer ayrıntı sorunları modern tabiat biliminde ortaya konmuştur, her zaman da konulmaktdır. Bu sorunların cevabı bütünü kavramanın bir koşuludur. Son elli yıl içinde olup biten gelişmelerde bu sorunlar kendiliklerinden ortaya çıkmıştır. Güdülen amaç da hep tabiat yasalarının büyük bütünü olmuştur. Bu bakımdan, olumlu tabiat bilimlerinde bir süreklilik çözümü diye bir şeyin olması için hiç bir dış sebep yoktur.

Kesin sonuçlara gelince, önce şunu hatırlatalım ki, olumlu tabiat bilimleri çerçevesi içinde, kesin çözümler ancak sınırlı bazı deney alanlarında olmuştur. Örneğin, Newton mekaniği kavramlarının ortaya koyduğu sorunlar, kesin olarak, çözümlerini Newton yasalarıyla, onlardan çıkan mekanik sonuçlarda bulmuşlardır. Ama, bu çözümler, Newton'un mekanik kavramlarını ve onların ortaya koyduğu sorunların ötesine geçemezler. Bunun içindir ki, örneğin, elektrik bilimi, artık bu kavramlara dayanan bir çözümle ele alınamazdı. Bu yeni deney alanındaki araştırmalarda yeni bir takım kavramsal sistemler kuruldu ve bunların yardımıyla da elektrik biliminin doğal yasaları kesin bir matematik formüle sokulabildi. Olumlu tabiat bilimlerine uygulanan «kesin» terimi, kapalı bir bütün meydana getiren ve matematik formüllerle anlatılan bir takım kavram ve yasa sistemlerinin her zaman var olduğu anlamına gelir tabii. Bazı deney alanları için geçerlidirler, bu alanlar için evrensel bir gerçeklikleri vardir; ne değişmelere, ne de gelişmelere elverişlidirler. Bu kavram ve yasaların bu sebepten yeni deney alanlarını tem-

sil etmeleri umulamaz tabii. Quanta kuramının kavram ve yasalarına da, ancak bu sınırlı anlamda «kesin» diyebiliriz. Bu sınırlı anlamda ve yalnız bu anlamdadır ki, bilimsel bilgi, bazan, matematik ya da başka bir dilde kesin olarak saptanabilir.

Buna benzer bir yoldan, kimi hukuk bilginleri de şöyle diyorlar: Hukuk her zaman var olmuştur ama, genel olarak, her yeni hukuksal durum için yeni bir yasa bulmak gerekir; yazılı yasa ancak hayatın sınırlı bir takım alanlarına uygulanabilir ve her zaman geçerli de olmıyabilir. Bunun gibi, olumlu tabiat bilimleri de şu düşünceden yola çıkıyorlar: Eninde sonunda, her yeni deney alanında tabiatı anlamak mümkündür, ama, a **priori** olarak «anlamak» sözünün anlamı belirtilmediği için, daha önceki dönemlerde matematik bir ifadeye dökülen tabiat bilgisi, «kesin» olmasına rağmen her zaman uygulanamamaktadır. Bu durum, aynı zamanda, hayattaki davranışları etkiliyen inançları bilimsel bilgiye dayatmaya da engel olmaktadır. Çünkü bu inançları ancak bir takım kesin bilimsel bilgilere dayatarak savunabiliriz, oysa bu bilgiler sadece sınırlı bir takım deney alanlarına uygulanabilmektedirler.

İnançtan çok bilime dayanan bir bilgi olduğu ileri sürülen çağımızın inanç bildirilerinde içten doğma bir karşıtlık var ve bunlar insanın kendini bir çeşit yanıltsamasına dayanmaktadır.

Şu da var ki, gözlem, olumlu tabiat bilimlerinin dayandığı temelin sağlamlığından şüpheye götürmemeli bizi. Bu bilimlerin temeli olan bilimsel gerçek kavramı, tabiatı çeşitli biçimlerde anlamaya götürebilir. Bu kavram, geçmiş yüzyılların tabiat bilimlerinden başka, bugünkü atom fiziğini de kapsar; bundan ötürü de, öyle bir bilgi durumu kabul edebiliriz ki, orda artık tabiatı nesnelleştiremezsek de, onunla ilişkiler kurabiliriz pekâlâ.

Çağımızın olumlu bilimlerine göre tabiatın görüntüsünden söz edebilirsek, bunu tabiattan çok bizim tabiatla olan ilişkilerimizin görüntüsü anlamına almalıdır. Eskiden evreni, bir yandan, zaman ve uzay içinde nesnel bir akış, öte yandan, bu akışı yansıtan bir ruh diye ikiye ayırırlar-

dı ki, bu, Descartes'in **res cogitans** ve **res extensa**'ına uygun düşüyordu. Bugünkü tabiat bilimlerini anlamak için bu noktadan yola çıkamayız artık. Bu bilimin güttüğü ana amaç, her şeyden önce, insanla tabiat arasındaki ilişkiler ağıdır. Bu ilişkiler sayesinde, bizler, birer canlı maddesel varlık olarak, tabiatın bağımsız parçalarıyız; birer insan olarak tabiatı düşüncelerimizle davranışlarımızın konusu yapıyoruz. Tabiatın seyircisi olmaktan çıkan bilim, kendini tabiatla insan arasındaki karşılıklı etkilerin bir parçası sayıyor. Seçen, açıklıyan ve düzenliyen bilimsel yöntem, kendisine konulan bir takım sınırları kabul etmiştir; bu sınırları zorunlu kılan, yöntemin konusunu değiştirmesi, dolayısıyla da, artık ondan ayrılamaz oluşudur. Bu demektir ki, **tabiat bilimlerine göre evrenin görünümü, asıl anlamıyla tabiat bilimlerine göre evrenin görünümü olmaktan çıkmıştır.**

Durumumuzdaki tehlikenin bilincine varış:

Bu aykırı düşünceleri dar bir bilimsel alanda aydınlığa çıkarmış olmanın çağımızın, yani insanın kendi başına kaldığı çağımızın genel durumu bakımından pek az yararı vardır. İnsanın maddece ve akılca gücünün artmasıyla kesin bir ilerleme sağlanacağı umudu, bu durumda, henüz bir sezinlemeden öteye gitmese de, bir sınırla karşılaşıyor; tehlikeler öylesine büyük ki, bu ilerleme umudunu besliyen iyimserlik dalgası bu sınıra çarpıp param parça olmaktadır. Bir başka benzetme, belki bu tehlikeyi daha iyi anlatacaktır. Görünüşte maddesel gücün sınırsızca artmasıyla, insanlık, çeliği demiri aşırı derecede çok olan bir gemi kaptanının durumuna benzemektedir: Bu durumda, pusulanın iğnesi kuzeyi gösterecek yerde geminin demir yığınına yönelmektedir. Böylesine bir gemi hiç bir yere varamaz; rüzgârla akıntılara kapılıp olduğu yerde dönmekten başka bir şey yapamaz. Ama biz bugünkü fiziğin durumuna dönelim yine; doğrusunu isterseniz kaptan pusulasının dünyanın mıknatıs gücüne uymadığını fark etmediği sürece, tehlike var demektir. Bunu farkettiği anda, tehlike yarı yarıya önlenmiş sayılır. Çün-

kü, olduğu yerde durmadan dönmek istemiyen, bilinen ya da bilinmiyen amaca varmak istiyen kaptan ya geminin çelik kitlesinin etkisinde kalmıyan yeni pusulalardan tekrar faydalanacak, ya eskiden olduğu gibi, yıldızlara baka baka gemisine rota vermenin bir yolunu bulacaktır. Gerçi yıldızları görebilmek elimizde değildir ve çağımızda onları pek sık göremiyoruz belki de. Ama, ne olursa olsun, ilerleme inancının dile getirdiği umudun sınırları olduğunu fark etmede şu istek yer almaktadır: Olduğu yerde dönmemek, amaca varmak. Böyle bir sınır olduğunu bildiğimiz ölçüde, bu sınır yeni bir yola yönelmede bizim için değişmez bir hareket noktası olur. Bugünkü tabiat bilimleriyle yaptığımız bu karşılaştırma bize gelki, bu sınırın insanın hayat alanına bağlı bir takım gelişme biçimlerini ilgilendirdiği umudunu verebilir, asıl hayat alanını değil. İnsanın, akıllı bir varlık olarak içinde geliştiği uzay son yüz yıllardaki davranışlarına sahne olan uzaydan boyutça daha büyüktür. Bundan şöyle bir sonuç çıkarabiliriz: Uzun dönemler sonunda, bu sınırın bilinçli olarak kabulü bir durulmaya götürecektir: Öyle bir durulmaya ki, orada insanın bilgisi ve yaratıcı güçleri ortak bir merkez etrafında, kendiliğinden bir düzene girecektir.

Çeviri: V. Günyol - O. Duru

BİZE GÖNDERİLEN ESERLER

- **Devrimcinin Takvimi**: Ceyhun Atuf Kansu dernek yayınları: 4, Ankara, 1962, F. 2 lira.
- **Kuyuda Yusuf**: Ercüment Uçarı, İstanbul, 1962, F. 3 lira.
- **Merhaba**: (Şiirler): Halûk Faruk — Engin Ünsal İstanbul, 1962, F. 2 lira.

saygılı olun

Başında kıvıl kıvıl kıvılcımlar
Çakmak taşı satan bir adam
Sesleniyor kalabalıklara
Akşam üstü istasyonda
İri yarı aykırı lâfları
Hoşuna gitmiyor çoklarının
Ama bir ateş var ki adamın gözlerinde
Yumuşatıveriyor insanları
Saygılı olun
Diye bağırıyor adam
Saygılı olun
Yediğiniz içtiğiniz şeylere
Saygılı olun
Taşa toprağa pireye file
Kadınlara saygılı olun
Çocuklara saygılı olun
Saygılı olun hâne halkına
Saygılı olun
Yaşayan dünyaya.

Prévert
Türkçesi : S. Eyuboğlu

her saygıda bir keramet vardır

(Devam)

Toprağa ve güneşe de
Hep saygılı olmak gerek
Her sabah uyanınca şükretmeli onlara
Şükretmeli ya
Sıcaklık için
Ağaçlar için
Meyvalar için
Yenmesi hoş
Bakılması okşanması güzel ne varsa
Hepsi için şükretmeli
Toprağa ve güneşe
Canlarını da sıkmamalı...
Eleştirmeye kalkmamalı onları
Toprak da güneş de
Ne yapacağını bilir elbette
Bırak ne yaparsa yapsınlar
Yoksa kızıverirler adama
O zaman seyreyle
Bir de bakarsın
Kabağa çevirmişler seni
Su kabağına
Ya da çakmak taşına
Ayıkla pirincin taşını o zaman....
Güneş toprağın sevdalısı
Toprak güneşin evdalısı
Kim ne karışır
Kendi gönülleri öyle istemiş
Güneş tutulduğu zamanlar
Hiç doğru değil, saygısızlık da üstelik
Pis cam parçacıkları arasından dikiz etmek
İki sevdalı kapışmış

Kim bilir ne alıp veremedikleri var
En iyisi aralarına girmemek
Ne olur ne olmaz
Bir de bakarsın
Patates edivermişler seni
Buruş buruş buz tutmuş patatez
Ya da ızgara maşa
Güneş dünyayı seviyor
Dünya güneşi
İşte bu kadar bu hikâye
Üst tarafı bizi ilgilendirmez
Dünya güneşe vurgun
Dört dönüyor çevresinde
Beğensin beni diye
Güneş güzel buluyor dünyayı
Işıklar saçıyor üstüne
Akşamlara kadar
Yorulunca da gidip yatıyor
Ay çıkıyor o zaman
Ay güneşin eski sevdalısı
Kıskançlık ettiği için
Cezasını bulmuş
Bum buz olmuş soğuktan
Geceleri çıkabiliyor yalnız
Aya da saygılı olmalı
Yoksa deli edebilir sizi biraz
İsterse
Kardan adama da çevirebilir
Fenere muma döndürebilir.
Uzun sözün kısası
İki nokta satır başı, giyme:
«Herkesin yaşadığı dünyaya saygısı olmalı olmal, yoksa

Savaşlar olur.. Salgınlar, depremler olur
Denizler yarılır, toplar tüfekler patlar.
Koca koca kırmızı karıncalar da gelir
Yerler ayaklarınızı gece uyurken.»

Prévert
Türkçesi: S. Eyuboğlu

bunalım yazımını savunu

Demir Özlü

Bunaltı sorununu ortaya attığımız için en az dört yıldır her yandan saldırılara uğradık; her türden bir çok yazar bizi suçladı. Bize «öykünmeci (taklitçi)» dediler, «bunaltı sorunu, toplumumuzun öz - sorunu değil, dışardan getirilmiş «yapay» bir sorundur, dendi; bu arada burjuvaziyi en güçlü biz eleştirdiğimiz halde, bizi «burjuva düşüncesi» ne yakın görenler oldu. Sürüp duran bu kör saldırılara bunaltı yazarı diye adlandırılan yazarlar karşılık vermediler; ama artık karşılık vermenin sırası gelmiştir; çünkü saldırılar yaygınlaştı artık, gündelik gazetelerde de bize saldırıyorlar; böylece bu gündelikleri okuyan, ama yazdıklarımızı bilmeyen halka da yanlış tanıtılıyoruz.

Bu saldırıların -Melih Cevdet Anday'ın bazı değinmeleri dışta tutulursa hiçbiri eleştiri değil bunların- bir ana - özelliği var: Yazdıklarımız ele alınmıyor, onlar içten ya da çevresiyle betimlenmiyor, düşüncelerimiz, eleştirilmiyor da, salt özünden soyulup yalınçlaştırılmış **bunaltı**, **kaçış**, **sorumsuzluk** v.b. sözcükler çevresinde dedikodular yayılıyor. Yazdıklarımızı önemsiz bulduklarından mı böyle davranıyorlar? Sanmam. Bu konuda, bu konunun içerdiği, öte yandan bu konunun çevresini dolduran konularda derinleşmek yetenekleri yok da ondan.

Bize yöneltilen eleştiriler:

Önce Melih Cevdet Anday'ın Yeni Ufuklar (1) dergisinde yayınlanan «Çıkmalar» adlı yazısının son bölümü üzerinde duracağım. Şu bölüm: «Şunu da söyliyeyim, İkinci Yeni'ler varoluşçu görüşü benimserken, karamsarlığı, bunaltıyı, umutsuzluğu kendi yaşamalarından çıkardıklarını sanmakla yanılıyorlar. Çünkü böyle bir sav, bizim toplulumumuzda umutsuzluğa, bunaltıya yol açacak pek çok gerçeğin bulunduğunu söylemekle tanıtlanamaz. Bizim

toplumumuzun o türlü gerçekleri, kendi anlatım biçimlerini, kendi usseverliklerini bekleyen ham maddelerdir. Varoluşçu bir yoruma yaradıkları gibi, bunun tam tersi yorumlara da elverişlidirler. Bu bakımdan ben umutsuzluğu, bunaltıyı benimseyen yazarlarımızda bir «öykünmecilik» bulduğumu söylerken, onların gerçeklerimizi yorumlamadıklarını, sonra bu Batıdaki yorumlardan belli birini benimsediklerini, böylece de yaşamadan kurama değil, kuramdan yaşma yöneldiklerini, üstelik bizim gerçeklerimizi o kuramlara uydurmaya çabaladıklarını anlatmak istiyorum.»

Birçok boşluklar var bu sözlerinde Anday'ın. Önceleyin Anday, İkinci Yeni denilen şiir akımının, gerçeklerimizi yorumlama acısından, varoluşçulukla bir ilintisi olmadığını görmeliydi. İkinci Yeni şiirin ilk gerçek ozanı Ece Ayhan'dı. Ece Ayhan'ın şiirinin kaynakları da varoluşçulukta değildir. Ece Ayhan ezginin, resmin yaratma yollarından yararlanarak vardı kendi özgün şiirine, sözcükleri çoğunca örneğin lekeci ressamın boyaları kullanışı gibi kullandı. Ama salt bunla kalmaz Ayhan'ın şiiri, bu yöntemden ayrılmamakla birlikte ölçülü bir özdevimsel yazışla bilinç - altını da kullanır, bu bilinç altını yapay bir yitik acuna kaydırarak; onun şiirlerindeki bazı imler (signe) de varoluşçuluğa götürülemez. Ece Ayhan'ın imleri bir anlam - yükü taşıması gereken varoluşçu imler değildir, bu imlerin kaynağı varoluşçu felsefede değil salt şiirdedir; salt şiirsel olan imlerdir bunlar, bir düşünceye, bir anlama götürmezler. Ece Ayhan'ın özgünlüğü burda; bu yüzden onun şiiri anlamdan en çok kopmuş şiirdir. İlhan Berk'in şiirlerininse varoluşçulukla hiçbir ilintisi olmadığı gibi, anlamsızlıkla da bir ilintisi yok.

Berk, sözcükleri günlük dildeki sözdizimine aykırı olarak, aralarında bir şiirsel bağlantı kurmaksızın, yanyana getirdiğinde anlamsız şiire vardığını sanıyor. Apaçık ki, bu davranışın anlamsız şiirle bir ilintisi yoktur (2), varoluşçulukla da bir ilintisi olmadığı gibi.

Anday'ın düşüncelerindeki ikinci boşluk da şurda; Anday, bizim toplumumuzun kişiyi umutsuzluğa, bunaltı-

(1) Yeni Ufuklar, Ağustos 1960

ya götüren gerçeklerinin kendi usseverliğini beklediğini söylüyor; bu sözlerin ardında yurdumuzun bütün ekin sorunu yatmaktadır; öyle ki bu sözler kendi gerçeklerimizden davranarak özgün bir düşünce düzeni kurmalıyız, demektir. Anday'ın şu sözleri de bu savlarıma tanıktır: «... ben, umutsuzluğu, bunaltıyı benimsiyen yazarlarımızda bir «öykünmecilik» bulduğumu söylerken, onların **gerçeklerimizi yorumlamadıklarını, sonra da Batıdaki yorumlardan birini benimsediklerini...** (3)» anlatmak istiyorum. Türkiye'nin ekin sorununa değgin bir çok soru getirir bu sözler: Batıdaki yorumlardan birini benimsemeden gerçeklerimizi yorumlayabilir miyiz? Bugüne değin yorumladık mı hiç? Toplumsal - gerçekçilik de Batıdaki yorumlardan birini benimsemek değil midir? (Bunu Anday'ın da olumladığı biraz aşağıdaki tümcelerden de anlaşılıyor) Batıdaki yorumlardan hiç birini benimsemeden gerçeklerimizi nasıl yorumlayacağız? Anday, eski bir düşünceyi mi öne sürmekte, batıdan kuramı değil, yöntemi mi alalım demektedir? Yoksa batıdan birşey almıyalım mı demektedir? Giderek, bu toprağın gerçeklerine bakarak bütünüyle özgün bir kuram kuracağımıza mı inanmaktadır ?

(2) Varoluşçuluğun (existentialisme) anlamsızla (nonsens) ilgisi var mı? Varoluşçu öğretinin usdışıcılıkla (irrationalisme) bir ilintisi vardır; usdışı olanla anlamsızı ayırmak gerekir: **Anlamsızda hiç bir anlam aranmaz, ama usdışı olanda gene de sezgisel bir anlam artığı vardır, demeli. Varoluşçuluğa göre «ussal bilgi... varoluş - üzerine sınırlı bir kavrayış getirir, varoluşu kavramakta yetersizdir.» «Öznel gerçek ussal tanıtlamadan daha derindedir, çünkü öznel gerçek deneyimdir, yaşanmış hayattır, kendini arayan ve kendini isteyen varoluştur.» Varoluşçulukların varoluşu daha iyi kavramak için bazan ussallığın dışına çıktıkları, usdışına başvurdukları görülür. Ne getirir bu: Aykırı düşünceler (paradoxe), imler (signe), şiirsel anlatımlar; ama bütün bu aykırı düşünceler, imler, şiirsel anlatımlar varoluşa değgin sezgisel bir artık taşırlar. Ece Ayhan da imlerin, sözcüklerin taşıdıkları anlam artıklarıysa varoluşsal sezgisel artıklar değillerdir. İlhan Berk'teyse sözcükler birer im düzeyine de erişemiyorlar.**

Burda Anday'ın düşüncesi açık değil, bu yüzden de düşünce karşıtlıkları arasında yalpalayarak yürümektedir; öyle ki, kapalı tümceler bir çok soruyu ortada bırakan boşluklarla dolu. Bana öyle geliyor ki Anday'ın ilk isteği yurdumuzda, yurdumuzun gerçeklerinden yola çıkan, o gerçeklere uygun, özgün bir yorumun doğmasıdır. Bu düşünce de bir başına çıplak, yanı yöresi belirtilmediğinden çeşitli yönlere sürüklenebilecek bir düşünce olarak kalıyor. Bu özgün yorum nerden çıkacak, salt bu gerçekler bir yorum getirebilir mi? Yorumu getirecek özne'nin durumu nedir? Bu özne salt bu gerçeklerle ampirik olarak dolmaya hazır boş bir özne bir yorum getirebilir mi? Böylesi bir özne düşünce değil salt pratik getirmez mi? Giderek daha köklü bir soruya varırız: Bütün düşünce salt pratik midir? Gerçeklere bakan öznenin batı ekinini edinmiş bir özne olduğunu kabul edersek, bu özne, bu ekini ne türlü edinmiş bir özne olacak? Batı ekininin neyiyle bezenmiş olacak? Görülüyor ki bu sorun bilgi sorunuyla, ekin felsefesi sorunlarını kucaklamaktadır. Ben şimdi bu karmaşık sorun üzerinde konuşmayı bir yana bırakıyorum; salt şu sanımı önereyim: Ekin sorununda Anday bir an Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat... gibi yazarların savlarına yaklaşır görünmektedir.

Anday'ın ikinci önerisi de, bize özgü bir yorum olmayınca, yazar, Batıdaki en doğru görüşü seçmelidir, oluyor. Bu yargısında da Anday pratik bir usseverlik gösteriyor. Öyle sanıyorum ki -İlhan Berk'te değil- varoluşçuluğa yakın görünen yazarlarda «öykünmecilik» görürken, Anday, ekinlerin birbirlerine kapalı olduğunu öne süren ekin felsefesi görüşüne yaklaşmaktadır. Bence bir yapıt edebiyat yapıtı düzeyine erişmişse, o yapıt üzerinde konuşurken öykünmeden söz edilemez. Öykünme olan bir yapıt bu düzeye erişememiş demektir. Bizim batılı yazınımızda edebiyat yapıtı düzeyine erişmiş yapıtımız yoksa bu yazınımız öykünmedir, varsa o yapıtlar öykünme değildir. Çünkü biz batı ekininin etkisindeyiz, istesek de, istemesek de o ekine giriyoruz. Edebiyat yapıtı düzeyine erişmiş bir yapıt

(3) Altını ben çizdim.

varsa, bundan söz ederken öykünmeden değil, etkiden söz etmeli. Örneğin İsveç, Danimarka, ya da Fin yazımı içinde zaman zaman bu etkilenmeden söz edildiği gibi.

Anday bunaltı yazımı içinde edebiyat yapıtı düzeyine erişmiş yapıt yoktur deseydi, bu söze birşey denemezdi. Ama böyle bir yapıt varsa, onun öykünme olması mümkün değildir, Batının herhangi bir akımından etkilenmiş olsa da. Niçin? Örneğin en yalın bir gerçek yüzünden: Yapıtların boyattıkları ortamlar farklıdır da ondan, ayrı toplumlar ayrı biçimde doğurtur yapıtları. Sonra bireyler arasındaki fark yüzünden.

Doğru olarak yurdumuzda burjuvazi vardır, işçi sınıfı vardır, sınıflar çatışması vardır diyoruz; gene doğru olarak toplumculuktan söz ediyoruz; diyeceğim toplumculuğun olduğu yerde varoluşçuluk da vardır. Örneğin gerçekçi yazım Fransa'da ortaya çıktıktan sonra İsveç yazımını da etkiledi, şimdi İsveçli yazarların gerçekçi yapıtlarını öykünme sayabilir miyiz? Varoluşçu düşünce Almanya'dan sonra Fransa'da, sonra da sorumluluk sorunu ağır basan bir tema olarak İtalya'da da gelişti; bu düşünce akımı Batı ekininin etkilediği bütün ülkelere geçecektir demek apaçık olan bir şeyi söylemek olmaz mı? (4). Nitekim toplumcu - gerçekçi yazınımız da Steinbeck'in, Şolokof'un, Caldwell'in, Çehov'un... etkilerini taşır ama öykünme bir yazım değildir.

Bu yüzden bunaltı yazarları diye adlandırılan yazar-

(4) Sanıyorum ki bu konuda Anday'ı Sabahattin Eyüboğlu, Azra Erhat gibi yazarların savundukları Anadolu'ya bağlı özgün ekin varsayımı kararsızlığa sürüklüyor. Bu varsayım doğuculuk - batıcılık savları üstünde bir bileşim olmaya girişmiştir. Ama bu bileşim de sav oldu bugün, karşı - savı da Sezer Tansuğ getirdi. Osmanlı ekini onun «Şenlikname Düzeni» adlı betiğiyle gerçekten kavranmaya başlandı, denebilir. Ama Sezer Tansuğ da konusu olan Osmanlı ekininden taştığı sürelerde, büyük bir soyutlama idéalisation yükü taşıyor düşünceleri.

(5) Suut Kemal Yetkin -Akımcılık- Türk Dili, Ekim 1961

ları öykünmecilikle suçlamak için işi Tanzimat'tan tuttu-ran Suut Kemal Yetkin de bu savında temelsizdir (5).

Öteki yazılar Anday'ın yazısı gibi düşünce yükü taşıyan yazılar değil; ama bu yazıların da bazı yanlarına değinmek istiyorum :

Cevdet Kudret'in Türk Dili Dergisine aktardığı (6), Ceyhun Atıf Kansu'nun yazısı var. Kansu'nun yazısı Öncü gazetesinin 7.2.1961 günlü sayısında çıkmış. Cevdet Kudret' te aldığı parçaların başına birkaç söz de kendinden eklemeden geçememiş: «Yurdumuzda, birazı Eli Kazan'ın Âsi Gençlik filminden, biraz Osborne'un öfke piyesinden, birazı da Hachette Kitabevinin dergilerinden (hangi dergiler bunlar? Bu bunaltı dergileri) aktarılma (7) bir bunaltı özentisi var..» diyor. Sorunları bu değin yalınkatlaştıran bir yazara ne demeli? Cevdet Kudret sorunlara kendi yüzeyden bakışını bize de bulaştırmaya çalışmaktan başka bir şey yapmamış.

Kansu'ysa sorunu romantik köycülüğe sürüklüyor; toplumsal sorunlara duygusal bir açıdan yaklaşıyor; öyle ki toplumsal sorunların çözümünü köye gidip öğretmenlik yapmak eylemine götürecek kadar şaşırıyor. Kansu'ya eylemin salt köylere gidip öğretmenlik yaparak gerçekleştirilemiyeceğini, eylemin daha verimli başka yolları da olduğu apaçık - gerçeğini yeniden söylemekle yetineyim. «Bunaltı kuşağı» derken salt yazılanları değil, yazanları da karşısına alıyorsa, bu eğilimdeki yazarların yetişme çağlarından bu yana yurdumuzda olumlu, ilerici yönde girişilmiş eylemlere katıldıklarını da belirtmeliyim.

Daha birçok yazı var bu konuda yayınlanmış. Cumhuriyet gazetesinde çıkan İlhan Selçuk'un yazısı var örneğin. Öyle anlaşılıyor ki Selçuk bizim yazılarımızı hiç okumamıştı; bu yüzden yazdıklarımız üzerinde bilinçsel bir çaba göstermeden çevredeki söylentilere uyarak bunaltı edebiyatı üstüne yazdı. Yanılgılarının, yanlışlarının kaynağını nerde aramalı? Her gün yazmak zorunda oluşunda

(6) Cevkut -Gazeteler- Dergiler, Türk Dili, Nisan, 1961
(7) Altını ben çizdim.

mı? Çağdaş yazımın sorunlarına yaklaşacak hazırlığı yapmamış olmasında mı?

Sonra Yaşar Kemal'in yazıları da var (8). Bu temelsiz, sorunları birbirine karıştıran yazıların bir coşkunluk ânında yazılmış olduklarına inanıyorum.

Başka yazılar da var bizi eleştiren: Maya dergisinde yayınlanmış -ama yayınlanması yarıda kalmış- bir açık oturumda, toplumcu - gerçekçi yazarlardan Kemal Bilbaşar'la Samim Kocagöz'ün sözleri de var.

Bunaltı yazımı aktarma olmadığı gibi, öykünme de değildir. Bunaltı yazımı diye adlandırılan eğilimin düşünce kökleri Batı ekin geleneği içinde bulunursa, bu yazımın öykünmeci olduğunu göstermez. Toplumcu - gerçekçi yazım da Türk yazımında ortaya çıkmadan önce, Batı ekininin etkilediği bütün ülkelerde vardı; bu olgu nasıl toplumcu - gerçekçi yazımın bir öykünme ya da aktarma yazım olduğunu kanıtlamazsa, bunaltı yazımı denen yazımın da kaynaklarının Batı yazımında olması, onun öykünme, aktarma bir yazım olduğunu ortaya koymaz. Giderek şunu açıkça söylüyorum ki, bu yazım eğilimi koşullarımızdan doğmuş, alabildiğine özgün bir yazım eğilimidir. Toplumcu - gerçekçi bir yazımımız da sürüyor, onun yararını yadsımıyorum; ama bugün için kalıplaşmış bir yazım akımı olduğunu; bir de bütün gerçekçiliğine karşın temel bir **idéalisation**'a dayandığını sanıyorum.

Nasıl oluyor da bu toplumcu - gerçekçi yazım temel bir **idéalisation**'a dayanıyor? Çünkü toplumcu - gerçekçi yazım içinden çıktığı gerçekle dolaysız, sonuna değin süren bir çatışmaya girmiyor; toplumun ana - yapısındaki bozukluğu anladıktan sonra **idéalisation** katına sıçrıyor: Örneğin «olumlu kişi» sorunu bu **idéalisation**'un örneklerinden biridir. İnsanı deşmiyor, onu tek yanlı, genel olarak ele alıyor. Sonra marksçı düşüncenin davranma dayanakları olan yabancılaşmış kişi **(l'homme aliéné)** ayrıdüşmüş kişi **(l'homme isolé)** kavramlarını üzerinde düşünüp devinmeyi bir yana bırakıyor.

(8) «Kötü Sanatçılar» 25 Aralık 1960, Cumhuriyet; «Yapmacıklar» 2 Ocak 1961, Cumhuriyet.

a. Toplumcu - gerçekçi yazım yurdumuzdaki toplumsal düzensizlikle sonuna değin çatışmaya girmiyor, toplumla bir ölçüde çatışmaya girdikten sonra, **idéalisation** katına sıçrıyor, yer yer de mitosla beslenmek istiyor. Hemen şunu belirteyim ki, toplumcu düşünceye uygun sınırlar içinde söyleyecek olursak şunu söylemeliyiz: Toplumcu düşüncenin, toplumcu düşünceye bağlı yazımın mitoslara gereksinmesi yoktur; toplumcu düşünce maddî dünyada devinip geliştiği gibi; toplumculukta bir mitos değil, toplumsal oluş içinde devinip gelişen bir olgudur; bu yüzden de toplumcu yazım mitoslara gereksinme duymaz.

Daha düne değin bu ülkede gerçek bir düzenin savunulucuğunu yapan bir eyleme girişilemiyordu. Bir başına bu durum bile düşünen için bunaltı kaynağıdır. Siyasal eyleme girişemeden, bu düzensiz toplumun haksız, insandışı yapısıyla karşılaşan kişi kendiliğinden bunaltıya sürüklenir; iyice gerçekçiyse, hemen bir «aydınlık gelecekler» mitosuna sıçrayıp kendini avutamıyorsa. (Belki siyasa için gerekli bu mitos, ama yazım için niçin gerekli olsun? Yazımı mitoslarla beslemek, yanıltmaktır onu. Gerçekçi yazımsa böylesi bir mitostan değil, toplumda görülen değişmeden, adım adım oluşan şeyden davranır).

Düzensiz toplumla dolaysız çatışma, onun üzerine kapanma, içinde bulunulan durumu algılama bunaltıya götürür yazarı: Toplumun şimdiki durumundan bunalmaya, seçeceği yolu aramadaki sağtörel bunaltıya, temel bağlantılarını gözden geçirmenin bunaltısına, toplumu buraya getiren tarihten bunalmaya. (Nietzsche'yle birlikte şunu söylüyorum : «Tarihte insanî hiç bir çağ yoktur)». Bu toplumla dolaysız çatışma, toplumun üzerine kapanmak oluşanı görmemeye, giderek koşulların kölesi olmaya mı sürükler yazarı? Hayır, tam tersine: Iyice uyartır bilinci, yazarı da koşullara başkaldırmaya götürür. Burda bize şu da denebilir: «**Bunaltı** edilgin bir durum değil mî? Bu edilginlikten etkenliğe nasıl geçeceksiniz?» Bu kaygıya kaşılık **bunaltı**'nın salt ilk tem, ilk aşama olduğunu, devrimci düşüncenin en büyük kaynağı olan nihilizme yol açacağını söylemekle yetineyim. Biz bir burjuva toplumunda

gözleri açık düş görmüyoruz, o toplumla ilinti kuruyoruz, koşullarla boğuşmaya giriyoruz. Sonunda bizi umut ya da umutsuzluk beklese de biz içinde bulunduğumuz düzensiz geri topluma sımsıkı yapışıyoruz. Umutsuzluk, bunaltı, yadsıma, yabancılaşma içinde bulunduğumuz kokuşmuş düzenle düşsüz, önyargısız ilinti kurmamızdan doğuyor; gündelik yaşamanın içindeyiz, somut düzensizliğin gündelik hiçliklerini, çürümüş toplumun algısını yaşıyoruz. Bugünün algılanmasıdır bu. Yazdıklarımızın sonunda umutsuzluk, ya da yitiş ortaya çıkıyorsa, umutsuzluğu istediğimizden değil bu: Bugün algılamanın gerekirci sonuçlarıdır bu olgular; olaylarla somut bağlantı kurmanın gerekirci sonuçlarıdırlar. Bu durum toplumsal olanın dışında yer almak değil, büyük boşalışın temellerini hazırlamaktır, devrimciliktir bu. Bu çatışmanın ortasında daha umudu ortaya süremediysek umutsuzluğu din bellediğimizden değil; çünkü salt öznel bir bunaltının içinde değiliz; nesnel, somut bir bunaltının da içindeyiz. Bilinçle dış dünya arasındaki çatışma bazılarımızı saçmalığa değin götürüyorsa bu onların çatışmalarının köktenliğini gösterir. Gerçekten ortada bir savaşma var; bu savaşma içinde yaşadığımız somut ortamdan çağa; bu somut ortam, bu çağ içindeki kaderimize değin uzanıyor.

b. Kierkegaard da, Marx da makineleşmiş toplumda kişinin yabancılaşması, benliğini yitirmesi, ayrıdüşmesi olgularından yola çıktılar. Marx'ın düşüncesinin davrandığı kaygı bu olgulardan doğar. Ama bu düşünce toplumcu - gerçekçi yazarlarımızda bir yana bırakılmış görünüyor. Neden mi? Çünkü yurdumuz gibi kapitalist ekonomi sürecine giren bir toplumda genel de, özel de ele alınsa insanın belli bir ölçüde (isolation) a uğradığını görmez gibiler. Yabancılaşmış insan (l'homme aliéné) gibi eksiksiz insan (l'homme intégral) kavramı da Marxçı düşünceyi anlaşılır kılan ana - soyutlamalardır. Bu soyutlamaları gözönünde tutmaksızın marksçı düşünceyi kavramak elde mi? Bireysel açıdan bakılınca, Marxçılık kişiyi yabancılaşmış kişiden, eksiksiz kişiye götürmek isteyen bir eylem felsefesi olarak görünür. Bu düşünceye göre bütün kişi-

leri az ya da çok ölçüde yabancılaşmaya uğramış kapitalist toplumda, kişiye tek yanlı bakıp, onu korkularından, sapıklıklarından, kaçmalarından ayırıp soyutlamak, (idéalisé) etmek ne değin doğrudur? Bu yazımı **idéalisme'e, mécanisme**'e görünmez mi?

Bize yöneltilen eleştirilerden en ilgi çekici olanı bunaltının küçük burjuva sınıfının sıkıntısı sonucu doğduğu savıdır. Bunu tanıtlamak için yazarların bağlı oldukları küçük burjuva sınıfının kapitalist toplumda silinmeye doğru gittiğini, karşılaştığı ekonomik tehlikeleri gösteriyorlar. Toplumcu yazar bağlı bulunduğu burjuva sınıfının dünya görüşünü bir yana bırakıp, devrimci sınıfın dünya görüşünü benimseyerek, sınıfının düşüncesiyle belirlenmekten kurtulur.

Ama bunaltı yazarları? Biliyorum ki insanın bağlı bulunduğu toplumsal katın duyuşundan, dünya görüşünden ayrılması -kendi bilinçli olarak istese de- kolay değildir. Ama bizim sıkıntımız ailemizin bağlı olduğu küçük burjuva katından mı gelmektedir? Sanmıyorum. Biz içinde yetiştiğimiz küçük burjuva katından koptuk, onun değerlerini yadsıyoruz. Küçük burjuva katından kopmuş küçük burjuvaların sıkıntısı mıdır bu bizimkisi? Bu soruya olumlu karşılık verilebilir mi? Üst sınıfların yaşamasına özenen, ya da snobluğun çeşitli biçimlerini yaşayanlar için olumlanabilir bu sav. Bizi bu konuda yargılarken öne sürdüğümüz değerlere bakmalı. Bu değerler küçük burjuvazinin değerleri mi?

Yukarda sözüntü ettiğim sert gerekirciliği savunmuş eytişimsel özdekçiler vardır. Ama bu sert gerekirciliğe karşıt düşünceleri de gene bilimsel toplumculukta buluyoruz. Üst yapı ürünü olarak, alt yapının değerlerini yansıtan bir yazım olduğu gibi, ilerletici, alt yapıyı etkileyici bir güç olan yazım da vardır. Bu önemli sorunu başka bir yazıda yeniden incelemek üzere şunu önereyim yalnız: Biz küçük burjuva katından gelen aydının kendi kendini belirliyeceğine, kendini yapabileceğine, seçebileceğine inanıyoruz. Bunun için de seçmesinin sorumluluğunu bütünüyle yüklüyoruz bu aydına. Lucas **«Marxisme ou Existentialisme»**

adlı betiğinde görüngübilimi (la phénoménologie) çağdaş burjuva felsefesinin sınırlarını aşmayan bir felsefe olarak gösteriyordu. Bugüne özellikle Tran -Duc- Thao'nun çalışmalarından sonra görüngübilimsel yöntem maksçılığın da yararlandığı bir yöntem olmuştur. Çünkü bilimsel toplumcu düşünce yapısı gereği bilimdeki, felsefede bir çok ileri atılımları dıştan kavrar. Bir de şunu söyliyeyim: Bir çok yalan yalnış eleştirilerin yanlış tanıtmaları bir yana Dostoyevski'yi, Kafka'yı, Sartre'ı, Camus'yü burjuva sayabilir miyiz? Bu yazarların savundukları değerler, kurdukları evren burjuvanın düşüncelerini, evrenlerini çoktan aşar, geride bırakır.

Bizim taşıdığımız, aykırı düşünceye benzer bir durum var: Belki burjuvaziyle birlikte silinip gidecektir bu geleneğin yazarları. Ama şu da açıkça belli ki bu düzen içinde yazan toplumcu gerçekçi yazarlar da silinip gidecektir burjuvaziyle beraber. Şunu açıkça duyuyorum ki, geleceğin, insanın daha çok kendi kendinin olacağı, mal bolluğuna ermiş toplumcu düzeninde de yeniden ortaya çıkacaktır varoluşçu kaynaklardan beslenen yazım.

o

Bizim durumumuzun en belirgin özelliklerinden biridir bu: Biz durmadan bağlantılarımızı gözden geçiriyoruz. Yöntemimizin belli başlı kurallarından biri bu kural. Bu yöntemin zorunlu sonuçlarından biri de şu: Tarihe de mitosa da bağlı olmamak; bu ikisine de bağlı olmamak bizi geçmekte - olana sıkıca tutunmaya götürüyor, dünden de yarından da çok bugüne bağlanmaya. Yaşadığı süreye sımsıkı yapışık olan kişiyse durmadan bağlantılarını gözden geçirir; yaşadığı süreye bağlı olmak götürür onu böylesi davranmaya. «Temel bağlantılarımı gözden geçirdiğim süre sağtörel bunaltım başlar» diyor Sartre. Benim burda söylediğim daha da öte birşey: her süre bağlantıların gözden geçirilmesini öneriyorum. Doğru olan şu ki, durmadan bağlantılarını gözden geçirmek zorundadır kişi, ister toplumcu bir düzende yaşasın, ister bir burjuva düzeninde. Üstelik yanıltıcı görünüşlerle düşüncelerin ala-

bildiğine yaygın olduğu burjuva düzeninde yaşayan bizler iyice zorunluyuz buna.

Şunu kesinlikle belirteyim: Toplumcu düzenden yanayım; ancak toplumcu düzen kurulduktan sonra, bütün bilme dallarında adım adım yapılacak çalışmayla doğa - insan - toplum uyuşmasına doğru gidilecektir. İçinde bulunduğumuz ilkel düzenin değişmesini istiyoruz. Ancak düzenli bir toplumda umutsuzluktan kurtulur kişi; bu düzensiz toplumda geçmekte - olana sımsıkı yapışık olanların bunaltısı devrimci düşünceye aykırı değildir; çünkü bu bunaltı geleceğe olan güvensizlikten doğmuyor; o bugünle besleniyor; geçmekte olanda buluyor kaynağını. Öyle sanıyorum ki, yarı kapitalist yarı feodal bir düzende iyimserlik türküleri çağırmaktansa, acıyı, burgunluğu, bireye aykırı düzenin bunaltısını yazmak daha yeğdir.

Biz dünyayı özdeksel olarak kavrıyoruz; öznellikle ilgilenmek dünyanın özdekçi kavranılışına aykırı değildir (9).

o

Bunaltı yazımı ne zaman sona erecek? İnsan içinde yaşadığı toplumla uyuştuğu zaman; yabancılaşmış insan, ayrıdüşmüş insan ortadan kalktıktan sonra; eksiksiz insan varolduktan sonra. Mal da, insanın mal olarak görülmesi de bütünüyle yeryüzünden kalktıktan sonra. İnsanın toplumla ekonomik, duygusal, cinsel uyuşmasından sonra.

Ama birçok devinmelerden, değişmelerden sonra varılır bu uyuşmaya; bu süre boyunca her devinme, her değişme de bunaltı yazımını etkileyecek; onu da değiştirecek. Ayrıca insanla toplum arasındaki uyuşmaya yönelmiş bu devinmenin durgun olduğu sürelerde de hem dikey, hem de yatay olarak değişecektir bu yazım: Dikey olarak yani derinlemesine, öznelliğin daha da derinliğine doğru; yatay olarak yani nesnelleşmeye, dışlaşmaya doğru (nesnel anlatıma doğru). Devinme değişiklik getirdi mi yeniden değ-

---

(9) Bu savı yazılarımızdan alınacak örneklerle tanıtlamak başka bir yazının görevi olacaktır.

şir, çeşitlenir dikey de yatay da gelişme. Böylece bunaltı yazımı denen yazım salt bu bunaltı düşünüsünde («düşünü, duyu, ya da içedalım olarak bunaltı») kalmayacak, nesnel anlatımda, ya da öznel de durmadan değişen akımlara kaynak olacak, bir yandan öznel de devinirken, öte yandan da nesnel bir çağ kavrayışı getirecek.

Bunaltı yazımı çeşitli yazarlarca gösterildiği gibi değildir. Bizi eleştirenler düşüncelerimiz üzerinde durmadıkları gibi, yazdıklarımızı da kavramıyorlar; onun için de ya saldırıyorlar, ya da dedikodumsu sözler yazıyorlar. Bu yazdıklarım çağdaş düşüncenin de, yazımın da sorunlarını dert edinmiş kişilere eleştirmeleri için açıktır. Ama düşünmeden saldıranlara bugüne değin yaptığımız gibi susmaktan başka ne karşılık verebilirdik.

Şuna bütün gücümle inanıyorum ki yazımı da yazarı da sorumsuzluktan, ters bir deyişle yapay bir insan biliminin temellerini atmak sorumundan, yazımı ortadan kaldırmak sorumundan, düşünmemenin sorumundan böylesi bir kavrayış kurtarabilir.

Çünkü biz, insanla toplum uyuşması sağlanana değin, içinde bulunduğu bağlantıları durmadan gözden geçiren, geçmekte olanı, çağını algılayan, ve durumuna başkaldıran bir yazımın kendini doğrulayabileceğine inanıyoruz.

yarının tiyatrosu

Turhan Doyran
«Leonardo da Vinci Akademisi» Üyesi

Paris'te Arsenal Kitabevinde açılan ve Ekim ayının yirmisinde bitmiş olan bir sergi, yarının tiyatrosunu konu olarak ele almakta, yapılan şeyler yanında, yapılması gereken, veya yapılmasına başlanmış şeyleri göstermekteydi. Bu önemli sergi, tiyatro severler tarafından büyük bir ilgi ile izlendi. Yarının tiyatrosu her günün konusudur. Bizce, bugünün tiyatrosu, en başarılı şekline erişmiştir. Yapılacak veya yapılmamış şeyler vardır. Ancak, Modern tiyatro sanatçıları, bunun nasıl gerçekleştirilebileceğini göstermişlerdir. Söylenecek tek şey, insanoğlunun ve hayatın gün gün değiştiği, bu yönden de gereksemelerin değişebileceğidir.

Çağımız tiyatrosu, sanatın bağımsız olması ile, oyun şekillerinin çokluğu ile, ve bir yönden, sahneye koymaya, tiyatroya koymanın katılması ile özetlenebilir. Yarının tiyatrosu, yenileri ortaya çıkarabilir; ama, var olanı, değerli ise, oyuna gerçek anlamını veriyorsa, kötülemek zorunda değildir. Bir daha söyleyelim, oyun şekillerinin, oyun yerlerinin çokluğu, eserden esere, oyundan oyuna değişebileceği, Jean Vilar'dan beri gösterilmiş bir şeydir. Bunun içindir ki, geniş anlamında yarının tiyatrosu, bu sanatı zenginleştirmek amacını üzerine almıştır. Serginin önemini bu yönden ele alacağız.

Tiyatro bilindiği gibi iki anlamda ele alınmaktadır; bütün sanatın anlacı, ve oturulan, seyircilere verilen yer, ve bunu biraz genişletince, sahne ve seyirci yerini içine alan yapı. Yunanlılardaki «theatron» seyircilerin yeri idi. Bugün iki anlamla yetinelim, ve Yunan anlamını değiştirerek, hem sahneyi hem seyirci yerini içine alalım. Paris'te yapılan sergi, daha çok yapıya bağlıydı. Biz bundan, daha

geniş anlamı çıkarabilir, bütün sanatın yarınına göz atabiliriz. Başka bir deyişle, yapı, sadece «mimar»ın eseri olmaktan çıkıyor, sadece sahneye koyanla yetinmiyor, yeni bir yazını, yeni bir «akustik»i, müzik kullanılışını istiyor. Yapı, daha doğrusu tiyatro yapısı, Yunanlılarda ve daha sonra mimarların eseri olabiliyor. Ama mimardan bunu isteyen, ve yarın da isteyecek olan, gerçek tiyatro sanatı, gerçek tiyatro amaçlarıdır.

Arsenal Kitabevindeki sergide, maketler, plânlar, fotoğraflar, tiyatro yapılarının alacağı yeni şekilleri gösteriliyor. İlk sorulan şey şu? Tiyatro yapısı, günden güne oyunda önem alıyor, alacağı da bu sergide belli oluyor. Böyle olunca, dün yazının tutağı olmuş, kendi benliğini bu yönden kaybetmiş bir sanat, yarın mimarinin tutağı mı olacaktır? Yeniden bağımsızlığını kaybedecek midir? Öyle, sergide görüyoruz, yapı sadece oyuna yer vermekle yetinmiyor, oyunun yuvarlak mı, dört köşe mi olacağını, seyircinin nasıl yer alacağı belirliyor. Bir kaç tiyatro yapısında sahne aşağıda oluyor, başkasında yükseliyor. Bir çok tiyatroda sahnede dekor değişmesi yerine, doğrudan doğruya sahne değişmesi, yani seyircinin baş çevirmesi, sağdaki yerine soldaki sahneye bakması isteniyor. Konunun gözüzümü mimardan isteniyor. Doğru, doğru ama, mimardan önce sahne anlayışını gerçekleyen tiyatro sanatçısıdır. Belki başka bir tiyatro uzmanından sözedebiliriz. Onlara bu yeni anlayışı getiren ise, yarım yüzyılın geçmiş olan, ancak geleceğin göstericisi olan Modern Tiyatrodur.

Mimarinin tiyatroya eşsiz yardımları vardır. Somut bir sanata, yeri kullanan, derinliğe önem verdiği gibi, bunu geniş bir alana sokmak isteyen, seyircilere ayrılan yere bile oyunda yer vermek isteyen bir oyuna, heykelden, resimden çok mimarî yardım etmelidir. Ancak, ne Yunan tiyatrosunda ne yarının tiyatrosunda mimarî, tiyatroyu tutak edemez. Yazından mimariye dönüş diye bir şey yoktur. Yunan tiyatrosunda yapının aldığı önemi bugünkü kalıntılardan görüyoruz. İtalyan tiyatrosu ise, seyiri güçleştirdiği, sahneyi dört duvar arasına soktuğu içindir ki, gerçek oyuna, seyredime yer vermemiş, seyirciyi yazınla yetindirmiştir.

Bugün tiyatroya mimarinin katılması, «yapı»nın bu sanatta aldığı önemdendir. Yazın gibi, müzik gibi, tiyatronun özel araçları gibi, mimarî bu sanata katılmaktadır. Ancak, birleşimi yapan, ona kendi anlamını veren tiytarodur.

Bunu belirttikten sonra, sergide en çok gözümüze çarpan şeyleri söyleyelim. Yeni tiyatro yapısı, seyirciye sadece bir seyir yeri vermekle yetinmemekte, sanatçının bunun yeni amaçlarına göre kullanmasını kolaylaştırmaktadır. Bugün, bir çok tiyatroda perde kalkmış, seyirci ve oyuncu birleşimi çoğalttırılmıştır. Basamak, «ramp»ın kalması, sahnenin yakınlaşması gibi, psikolojik öğeler, bu birleşmeyi, seyircinin oyuna katılmasını sağlar. Söyleyeceğimiz ilk şey, bu katılmanın çoğalması, seyircinin sadece seyirde değil, oyunda yer alması istenmesidir. Bunu yapmak için, seyircinin devinmesi, başını çevirmesi gibi, bir yerden bir yere gitmesi, yeni tiyatronun olanaklarındandır. Çoğu zaman sahne ve seyirci yeri ayırt edilememekte, sahne gibi, seyircinin bulunduğu yer değişmektedir.

Biraz ileriye gidildiği, katılmanın her şeyden önce psikolojik olacağı, oyunun tepkileri ile sağlanacağı unutulmuşa benziyor. Biz, yarının tiyatrosunun böyle bir devinme ile sağlanacağına inanmıyoruz. Ancak, aşırı da olsa, tiyatronun bu yeni taslaklarından sözetmek istedik. Jean Vilar'ın yaptığı, yani seyirci ve sahneyi bir duvarla çevirme, psikolojik olarak katılmayı sağlamaktadır. Oyunun amacı da bu değil midir? Onu dış dünyaya yaklaştıracağı yerde, sanat çevremine sokmak, gösterdiği şeyin gerçekliğine seyirciyi inandırmak, bizce çok daha önemlidir. Gerçekten seyircinin deveremi, yer değiştirmesi, tiyatronun inandırma gücünü unutmak değil midir?

En önde gelen şey, seyirciye kolay seyir araçlarını vermektir. Kolay seyir ise, sahnenin gerçek yapısını, aktörün ayak bastığı yer gibi, onun varlığını değerlendiren şeyleri seyirciye yaklaştırmak, bir şey kaybettirmeden gösterebilmektir. Bunun için, Yunan Tiyatrosunun basamakları geçinilemez bir şeydir. Değişen, bunun aldığı açı, yarı veya tam çember şekli, dörtgendir. Bir çok tiyatroda, seyirci karşısında tiyatro vardır. Orta oyunun bir değişimi.. «Yuvarlak

Tiyatro» veya dörtgen tiyatro, seyirci sahneyi tam olarak çevirmektedir. Sahne dedik... Oyun yeri diyebiliriz. Dekorun azaldığı, hemen hemen kalktığı kolayca anlaşılabilir. Yarım çember şeklinde tiyatro, açık ve kapalı olabiliyor. Her iki şekil, değişik tiyatro görüşlerinin sonucudur. Jean Vilar dekoru sadeleştirirken, zaman zaman seyirci karşısına bir limanı, bir sarayı koyuyor, başka bir deyişle dekorunu onunla tamamlıyordu.

Sirk, veya «Amphithéâtre» çok görülen bir tiyatro oluyor. Gezici tiyatro birlikleri, günlük tiyatrolarını kurmakta kolaylık ararken, estetik aramalardan uzaklaşmış değillerdir. En çok sevdiğim oyunlardan ve tiyatrolardan sözetmek istesem, gezici Jean Danet tiyatrosuna önemli bir yer verirdim. Fransa'da olduğu gibi İtalya'da gezici tiyatro birlikleri çoğalmakta, yeni seyirci aramakta, tiyatroya gitmek yanında, tiyatronun seyirciye gitmesinin, toplum tiyatrosunda önemli bir yer aldığını göstermektedirler. Sadece seyir kolaylığı ile yetinmeyen bu birlikler, yeni yeni tiyatro örnekleri vermektedirler. «Çadır» şekli yanında, J. Bosson' un «Sökülebilir Yapı» sı gözümüze çarptı. 800 kişi alan bu yapı, çağdaş araçlardan faydalanarak, oyunu dış görültülerden koruyor. Başka bir deyişle, kent kent gezebilen bir tiyatro ucuza malolabiliyor. Bunun bir başka şeklini P. Oudot'nun tiyatrosunda bulabiliyoruz.

Tiyatro sergisini gezen herkesin gözüne çarpan en önemli şeylerden biri de tiyatronun kültür» le olan ilgisidir. Sergiye katılan Fransız, Alman, Amerikan tiyatroları gibi, bütün Avrupa'da bir yapı yapmakla, oyuna, sahneye yeni şekiller vermekle yetinilmiyor, sanatın geniş halk toplulukları tarafından anlanması, sevilmesi, yargılanması isteniyor. Tiyatro yanında kültürü genişletecek, seyirci ve oyuncu, seyirci ve yazar karşılaşmalarını sağlayacak «foyer» - ocaklar ekleniyor.

Çağdaş tiyatro yapısı, tiyatro içinde tiyatro oyunu olduğu gibi, kent içinde tiyatroyu düşünüyor. Brezilya, ve Cezayir, Tunus, Fas gibi yeni bağımsızlığına erişmiş ülkelerde, kent yapısı tiyatro yapısının nasıl olacağını belirtiyor. Başka bir deyişle, tiyatro kent yapısında, kent içinde

anlam almalı, tek başına kalmamalı, denkleşmelidir. Brezilya'da, Fransa'nın son savaş yıkımlarını kaldırmaya çabalayan Le Havre gibi kentlerinde, Danimarka'da, Cezayir, Tunus gibi yerlerde, müzelerin tiyatro ile birleştiği, toplum olarak sanatı kişilere vermek amacını gütmektedir. Amerika'da Üniversitelerin tiyatroya verdiği önem de düşünülürse, tiyatronun insanoğlunun gelişmesi ile ne kadar ilgili olduğu görülür. Habeşistan Henri Chomette'in plânları ile gerçekleştirdiği yapıda bu birleşmenin en güzel örenklerinden birini veriyor. Finlândiya, Aulis Blomstedt'in yapısında 7500 öğrencinin okul kadar tiyatroya gitmelerinin, öğrenimdeki koşulunu gösteriyor. Fransa'da René Allio, «Kültür Evi»nde, geniş bir banliyönün, tiyatroya sevmek kadar, öğrenmek için gideceğini düşünüyor, ve bunu karşılıyacak şeyleri gösteriyor. «Gençlik Evi»nde, Courbevoie'da Pierre Agard, aynı örneği seçmiştir. Fransa'da Maurice Blanc, J. C. Bernard, E. Dormion, Bosson, A. Ferraz gibi mimarlar, aynı şekilde, bir kültür evini, toplanılacak, konuşulacak, tartışılıcak, ve ayni zamanda başka sanatlarla ilişik toplu bir yapı içinde düşünmektedirler. Cezayir'de Albert Camus topluluğu, Hollanda'da «Kent Tiyatrosu», Kongre Salonu, İran'da Sanat Sarayı, İsrail'de Churchill Auditorium'u, Roma'da Guido Gigli'nin Kültür Evi, bu anlayışın dış örnekleridir.

Üniversite ve Tiyatro gibi, her türlü insan çalışımı ile tiyatro ilgisinde Amerika güzel örnekler veriyor. Washington'da Bassetti ve Morse'un tiyatrosu, sabahları kahve ve okul ödevini görmekte, akşam tiyatro olmaktadır. Tallahassee'de Walter Gropius, bir yapı toplumunda Amerikan hayatını birleştirmeye, ve her türlü güçlüğü yenmeye çalışıyor. Frederick Kiesler, tiyatro ve televizyonun modern hayattaki birleşmesini düşünerek, bir ev içinde ikisine yer veriyor. Taslaklar içinde en önemlisi, Eero Saarinen'in New York için düşündüğü «Lincoln Topluluğu» dur. Öyle ki, Saarinen bu taslakta baş yeri alırken, bir çok mimar değişik yapıları gerçekleştirmek sorumluluğunu üzerine almaktadır. Bir başka mimar, Harrison, mimarlar arasında görüş birliliğinden sorumludur. Bu toplu yapıda, 3800 kişilik bir

konser salonu, büyük bir tiyatro salonu ve üç deneme sahnesi bulunacaktır. Ayrıca bir çocuk tiyatrosu, ve büyük bir açık hava konser bahçesi topluluğu tamamlamaktadır. Görüldüğü gibi, bu taslak her şeyden önce büyüklüğü ile gelecek tiyatroda önem alacaktır. Tiyatrosu olmayanlar tiyatro isterken, olanlar, Paris, Londra, New York gibi tiyatro sayısı elliyi aşanlar, olanla yetinmemektedirler.

Mimarlar, «scénographe» ve türlü uzmanlardan yardım görmekte, bu ünlü sanatın koşullarını, gereksemelerini karşılamaya çalışmaktadırlar. Tiyatro yapısının değişmesi, her şeyden önce bu sanatın geniş halk topluluklarını kazanması, ve oyunda yenilikleri ile anlatılabilir. Yüzyılımızın birinci yarısı bağımsızlık amacı ve sahneye koymanın önemleşmesi ile anlatılabilirse, ikinci yarısı «Tiyatroya koyma»nın günden güne baş yeri alması lie gösterilebilir. Bunun içindir ki, sahne yapısı ve görüş kolaylığı yanında bütün yapının bir anlam alması, ve zaman zaman sanatçının tiyatro değiştirmesi kimseyi şaşırtmamalıdır. Sanatçının tiyatro değiştirmesi diyoruz... Esere göre, oyunun şekline göre, sahne gibi tiyatroyu değiştirmek, dekor gibi, sahneyi bir şekilden bir şekle sokmak, tiyatro değiştirmeden de yapılabilmelidir. İşte bunun içindir ki, sergide, değişen tiyatroya önem verilmekte bunun bir iki örneği seyircilerin karşısında bulunmaktadır. A. Ferraz ve L. Seignol'un C. Demangeat'nın öğütleri ile St.-Etienne için düşündükleri tiyatro, klâsik İtalyan tiyatrosu şeklini aldığı gibi, U şeklinde tiyatro, «yuvarlak» tiyatro, Elisabeth tiyatrosu, ve çevirim tiyatro şekillerini alabilmektedir. Bizce tiyatronun en iyi şekli budur. Dediğimiz gibi, bu sanat bir tek şekille yetinmez olmuştur; değişmenin aynı yapıda gerçekleşebilmesi, oyunun geniş araç isteklerini karşılar. Bunun bir başka örneği Amerika'da Harvard Üniversite'sinin Loab Tiyatrosudur.

Görüldüğü gibi, geniş halk topluluklarını kazanan tiyatro, sadece görümle yetinmemekte, görülen şeyin yeni ufuklar kazanmasını sağlamaktadır. Fritz Erler ve George Fuchs, yeni bir çağ için yeni bir tiyatro istiyor, Max Reinhardt tiyatronun sınırlanamayacağını söylüyor, Jacques Copeau «yeni ufakları» görüyordu. Yarının tiyatrosunda onların büyük bir payı vardır.

Pestalozzi politikacı

III

Alfred Rufer

1798 yılında ihtilâl yayılınca, Pestalozzi de politik savaşın dalgalarına kapılmıştır. Zürich'e gitmiş, göl kıyısında oturan halka karışmış ve onların özgürlük ve eşitlik elde etmek için giriştikleri savaşı desteklemiştir. Öte yandan da zor kullanıp Zürich halkından öc almak amacını güden aşırı ihtilâlcilere de cesaretle karşı koymuştur. Bir ara halkın öfkesi onu Züriche'ten uzaklaşmaya zorlamış, ama sonra mutedil unsurların başa geçmesiyle gene çağrılmıştır.

Helvetik cumhuriyetinin ilânı ile Pestalozzi için yeni bir çığır açılmış olur. Brugg'da kurulan Hürriyet Ağacının altında sevinçten dans etmekle kalmamış, bütün İsviçreye ortak bir anayasa altında toplanmayı sağlık vermiştir. Bu anayasa ile kendisinin çoktan beri özlediği reformların yapılacağını umuyordu: Feodal vergi yüklerinin kaldırılması, hukuk eşitliği, vicdan ve basın özgürlüğü, temsilî sistemin uygulanması. Pestalozzi daha da ileri giderek bir millî eğitim bakanlığının kurulmasını istiyordu. O zaman ilk defa olarak İsviçre halkı kendi oyu ile temsilcilerini seçti ve böylece liberal bir burjuvazi idareyi ele almış oldu. Pestalozzi bu durumda yeni düzene yardımını esirgeyemezdi. Halkı aydınlatmak için hemen bazı yazılar yazmaya girişti, bu arada da orta sınıfı bir an önce sağlam bir düzen kurup, bir daha aristokrasinin başa geçmesini önliyecek anarşiye meydan vermemeğe çağırdı.

Pestalozzi'nin canla başla savunduğu dâva feodal vergi sisteminin ve öncelikle öşürün kaldırılması dâvasıydı. İsviçre köylüsünün 1798 ihtilâlini tutmasının bir nedeni bu yüklerden kurtulma umuduydu. Devlet, klise, okullar, hastaneler, hayır kurumları hep köylüden alınan ondalıklarla yaşardı. Öyle ki devleti tek başına toprağı işliyen köylü geçindirdiği halde, şehirdeki sermaye sahipleri, tüccar

ve esnaf hemen de hiç vergi ödemezdi. Onların vergi vermeyişi büyük bir haksızlıktı. Yeni anayasa da her vatandaşa aynı şekilde uygulanacak ortak bir vergi sistemini şart koşuyordu. 8 Haziran 1798'de de öşürün alınması durduruldu. Ama meclisler öşürün büsbütün kaldırılması konusunda fikir beraberliğine varamıyordu.

Pestalozzi bu alanda köylüyle doğrudan doğruya temasa geçmesi gerektiğini anladı ve ilkin Aarau bölgesinde akşamları meyhanelerde toplanan köylülere konferanslar vermeye koyuldu. Zamanın bazı tarihçileri Pestalozzi'nin bu alandaki coşkunluğunu anlatarak, İsviçrenin Robespierre'i olmaya yeltendiğine işaret ederler. Öşürün şeytan icadı olduğunu söyliyerek köyleri dolaştığı gerçek değilse de, Pestalozzi'nin belediye mülklerini bölmek, bunlarla öşür alan mülk sahiplerine tazminat ödemek, geri kalanını da topraksız köylüye dağıtmak istediği yazılarından anlaşılmaktadır. Bu bölme ve dağıtmadan Pestalozzi'nin beklediği de şudur: Devletin maliyesi korunacak, öşürden kurtulan köylü de toprağını daha verimli bir şekilde işlemek fırsatını bulacaktır. Zengine karşı özgürlüğünü kazanan köylü başka memleketlere göçmek veya ekmeğini kazanmak için ücretli asker olmak zorundan kurtulunca, İsviçre toprağının daha çok ürün vermesi de sağlanmış olacak. Görülüyor ki, Pestalozzi burada politik bir devrimi tutmakla kalmamış, sosyal reformlar yoluna cesaretle sapmıştır.

Bu müspet tekliflere rağmen, Pestalozzi'nin fikirleri meselenin çözümlenmesinde göz önüne alınmadı. Pestalozzi özel sermaye düşmanı ve hayal peşinde koşan bir ülkücü sayıldı. Öşürün kaldırılması için hazırlanan kanun tasarısının kabulü de 1799 harbinin kopmasıyla durdurulmuş oldu. Pestalozzi bu arada öşürün kalkmasını savunan ikinci yazısını yayınlamıştır. Ne var ki bu sırada savaş İsviçre kantonlarının yarısına yayılmış, devlet kasası da memurları ödiyemiyecek derecede boşalmıştır. Pestalozzi vatan kurtuluncaya kadar köylünün vergi ödemesine göz yummak zorunda kalır. Sonunda da 1800'de iktidara gelen imtiyazlı sınıflar feodal vergileri yeni baştan koyar. Böylece hem genel vergileri, hem de öşürü ödemek zorunda kalan köylü-

nün bütün umutları kırılmış olur. Bunun içindir ki 1802'de Fransız orduları çekilince, federalistler, aristokratlar ve gerici dindarlar birleşik cumhuriyete karşı cephe alınca, köylü Helvetika'yı kurtarmak çabasına girişmedi.

Helvetik cumhuriyet yalnız köylüyü değil, Pestalozzi'yi de umutsuzluğa götürmüştü. Pestalozzi onun 1798 anayasasını gerçekleştirmekle beraber, İsviçrede hem politik demokrasinin, hem de sosyal demokrasinin temellerini atacağını ummuştu. Oysa Helvetika gerek içten sağlam bir düzen kuramadığı, gerekse dış barışı sağlıyamadığından, hiçbirini gerçekleştirememişti.

9 Şubat 1801'de imzalanan Lunéville barışı ile Fransa ve Avusturya Helvetik Cumhuriyetinin bağımsızlığını tanımışlardı. 1802 ilkbaharında Fransız orduları İsviçreden ayrılmıştı. İsviçrenin özgürlüğü hak edip etmediği şimdi anlaşılacaktı. O anda gericiler baş kaldırdı ve cumhuriyet hükûmeti Bern'den Lozan'a kaçmak zorunda kaldı. Bunun üzerine Fransız orduları yine sınırı geçti, Bonaparte de Helvetika temsilcilerini Parise çağırdı.

Bu önemli dönemde Pestalozzi yeni bir yazı ile vatandaşlarına seslendi. Bu broşürde İsviçrenin yeni baştan kurulması için bir program vardı. Eski düzenin kusurlarını, zararlarını uzun uzun sayar döker, İsviçre halkı bu kadar «aşağılık» bir idareyi hak etmiş değildir. Ne biçim bir idare istediğini kesinlikle bildirmeden, eğitim, maliye, iktisat, hukuk ve milli savunma alanlarında yeni kanunlarla açılması gereken çığırları anlatmaktadır. Vatandaşlarını bu programı gerçekleştirmeye dâvet eder. Pestalozzi o zamanın en önemli meselelerini görmüş ve hal çarelerini göstermiştir. Bu broşür kadar değerli bir politik demeç verilmemişti o günedek İsviçrede. Yazarının vatan sevgisini açığa vurmakla kalmıyan bu broşür aynı zamanda gerçekten özgür, bağımsız ve kuvvetli bir İsviçrenin kurulması için temel ilkeleri kurmaktadır.

Bu yazı Pestalozzi'nin gericiler cephesinde büsbütün nefretlik sayılmasına, Helvetik Cumhuriyetten yana olanların minnet ve sevgisine yol açmıştır. Pestalozzi'nin bazı çevrelerde pek tutunduğu şuradan belli ki, okulunun bulun-

duğu Burgdorf kantonu onu Parise temsilci olarak göndermiştir. Pestalozzi 1802 kasımında Parise gitti. Aralık sonunda İsviçre birliğine taraftar bazı arkadaşlarıyla kendi imzasını taşıyan bir memorandum verdi. Burada federalizme dönüşün İsviçreye vereceği zararları sayar; federalizmle aristokrasi de başa geçecek ve öc alma yolunu arıyacaktır. Pestalozzi aristokratlara karşı olmakla beraber, zengin bir şehir burjuvazisinin de idareye geçmesini istemez. Çünkü onların da aristokratlar kadar bencil davranacaklarını bilir. Onun istediği seçim usulü şehirliyle köylüye aynı kazanma şanslarını vermeli, başa bütün memleketin çıkarını düşünecek adamlar getirmelidir. Böyle bir idare Ortaçağ kalıntılarını silip süpürmeye bakmalıdır. Bu görüşleri yankı bulamadı, çünkü İsviçre dışında da kuvvetli bir İsviçre değil, zayıf bir İsviçre isteniyordu. Helvetika böylece sona erdi. Pestalozzi de politikadan çekilmek zorunda kaldı.

Napolyon'un çöküşünden sonra, Pestalozzi 1814'te son politika eserini yazar. Eserinin en önemli kişilerinden biri de Napolyon'dur. Pestalozzi Korsikalının sahneden çekildiğine sevinir. Ama Napolyon'un varlığı milletlere bir ders olmuştur. Milletlerin özgürlük ve bağımsızlık haklarını çiğnemekle Napolyon onları bu hakların bilincine erdirmiştir. Zorbalıktan, keyfî idareden uzak sağlam bir demokrasi idaresi kurmanın zamanıdır.

Pestalozzi bu sefer Fransaya sırt çevirip, zaferi kazanan Rusya, Avusturya ve Prusya ortaklığından medet umar. Bu devletlerin verdikleri sözü tutacaklarına inanır. İsviçre için özgürlük ve bağımsızlığın bir an önce gerçekleşmesini bekler. Pestalozzi bir daha vatandaşlarına seslenir. Ama federal hükûmetlerin vazifelerini müdrik olmadıklarını, küçük hesaplara kapılıp, mahallî menfaat görüşlerinden, sınıf ve zümre egoizminden kurtulmamış, küçük insanlardan bir araya geldiğini görür. Hiç birinde geniş anlamda vatan sevgisi yoktur. Sağlam ve kuvvetli bir İsviçre'nin bu adamlarla kurulamıyacağını anlar ve bunun içindir ki bütün Avrupayı bu işi gerçekleştirmeye dâvet eder. Eserini de şu sözlerle bitirir : «Önce insan olalım ki

yeni baştan vatandaş olabilelim ve bir devlet kurabilelim.»

Pestalozzi'nin Alman İsviçresinin en aydın, en derin ve en özgen düşünürlerinden olduğu şüphe götürmez. Onun ele aldığı sorunlar sonsuz ve çağdaş sorunların en önemlileridir. Tarımla endüstrinin bağımsızlık kazanması, hakka dayanan bir vergi sisteminin kurulması mevzuat ve idarenin humanist temellere dayandırılması, milletlere olduğu kadar, kişilere de hak ve hürriyetlerin tanınması için var gücüyle savaşmıştır. O, hiç şüphesiz ki sosyal demokrasinin en tutarlı, en mantıklı savunucusudur, sosyal adalete dayanmıyan politik bir demokrasinin tutunmıyacağını ilk söyliyenlerdendir.

Pestalozzi insanlığa asıl sorunlarını, elde etmesi için asıl savaşması gereken dâvaları hatırlatmış, asıl gücünün bilincine varıp, çabasını daha yüksek bir erek uğruna yöneltmeyi öğretmiştir. Bunun içindir ki Pestalozzi'yi yeni zamanın en değerli bir insan-dostu olarak selâmlamamız gerek. **(Bitti)**

Çeviren: **Azra Erhat**

B E T E B E

MOZAİKLERİ
ŞEHİRLERİMİZİN
EVLERİMİZİN
ŞENLİĞİDİR.

Satış Mağazası : 22 21 11
Büro : 44 10 17
Fabrika : 21 18 41

Lycaon'un suçu

Sinmişken o dev sesin ağırlığı altında
Bağırmalar, bozmuş bir konuşmayla
Sessizliği yeniden jupiter ikinci kez:
Gözünüz aydın olsun, demiş,
Görmüş suçunun karşılığını Lycaon.
Anlatacağım gene o kıyımın da,
Ona verilen cezanın da ne olduğunu,
Gelmiş kulağımıza değin bu çağın
İşlediği ağır suçların - kıyımların ünü:
Öğrenmek için söylenen yalanı
İndim Olympos'un yüksek tepelerinden
Görmek istedim yer yüzünü
Sıyrılıp Tanrılıktan
Girdim kişi kılığına.
Pek uzun sürecek birer birer sayıp çökmek
Yer yüzünde olup biten
Yığın yığın suçları, yıkımları.
Azmış anlatılanlar gerçekten olanlardan.
Aştım korkunç korkunç yırtıcıların
Barındığı Maenela'yı, buzlu Lycae'yı,
Çamlarla kaplı Cyllene'yi geçtim.
İndim Arcadia ülkesinde konuk - sevmez
Bir Tiranın sarayına, bastırmış gece
Çekilmişti akşamın alaca karanlığı.
İlkin alaya aldı Lycaon
Halkın beni kutlamasını, tapınmasını
Eğlendi toplumun önünde
Benim tanrılık belirtilerimle açıkça.
Söylemeğe başladı biraz sonra
Benim Bir Tanrı mı yoksa ölümlü mü
Olduğumu seçikçe göstermek,
Kuşkuları gidermek için
Bir denemenin yapılacağını,

Gerçeğin bu yolla anlaşılacağını.
Bastırmıştı gece dalmıştım derin
Bir uykuya öldürmeye kalkmıştı beni birden.
İşte buydu gerçeği gösterecek deneme.
Gerçi bu da yeterli değildi,
Bir tutsak gönderilmişti ona
Molossa ülkesinden
Kesmiş kılıçla boğazını ayırmış
Daha sıcakken kaynatmış suda bir bölümünü
Atmış ocağa kızartmış bir bölümünü de.
Konur konmaz masaya yemek
Yıkıp yok ettim öçler alıcı yıldırımla
Onun konağını da, içindekileri de,
Böyle beye yaraşan ev Tanrılarını da.
Tir tir titremiş korkudan kaçmış
Ulumaya başlamış varınca sessiz kırlara,
Boşuna didiniyordu konuşmak için..
Ağzında toplanmıştı bütün hıncı
Saldırmış yüreğinin olanca yırtıcılığı ile
Hayvanların üstüne,
Sevincinden uçuyordu kan döktükçe şimdi bile...
Giyekleri tüye dönüştü kolları bacağa,
Kurt oldu sakladı gene belirtilerini
Eski biçiminin.
Aktır saçları bugün bile,
Kalmıştır yırtıcılığı olduğu gibi,
Parlar gözleri bugün de,
Bir belirtisidir bu kudurganlığının.
Bir tek ev yıkılmıştı gerçi
Yalnız bir tek ev değildi yıkılmaya değen.
Taş türekli Erynnis'lerin elindeydi yeryüzü.
And içmiş sanırsın bütün kişileri
Cana kıyma konusunda,
Çeksin artık yaptığının karşılığını
Gerektiğince, budur benim değişmez düşüncem...
Bir takımı sözle, bir takımı susarak
Doğrulamış Tanrıların, Jupiterin konuşmalarını.
Bir acı doğurmuş onların tümünde

Kişi - soyunun yok olması.
Sormuşlar jupiter're :
Yoksun kalınca yer yüzü ölümlülerden
Ne olacak gelecekteki durumu,
Kimler götürecek sunaklara günlük,
Yoksa yırtıcılara mı kalacak tümden ?
Karşılık vermiş bunlara Tanrılar başbuğu
Almış üzerine bütün sorumluluğu
Üzülmeyin bundan öncekilere benzemeyen
Üstün mü üstün yeni bir kişi - soyu
Yaratacağım, demiş,
Yasak etmiş acınıp sızlanmalarını...
Kalkınmıştı atmak için yıldırımlarını
Bütün yer yüzü ülkelerine,
Korkmuş tutuşturmasın diye bu büyük ateşler
Kutlu Aether'i,
Yakmasın diye evrenin eksenini,
Düşünmüş bu arada denizin de, karaların da,
Eşsiz gök konağının da, yer yüzü yumağının da
Bu yalımlar içinde yok olup gideceğini,
Çökeceğini düşünmüş...
Bırakmış bir yana Cyclops'ların
Elinden çıkmış okları,
Bir başka ceza tasarladı
Gökten yağmurlar boşaltacak, sular akacak
Yok olup gidecek ölümlüler - soyu
Dalgaların arasında.
İlkin kapatmış Aeolia'nın oyuklarında
Kuzey yellerini,
Bunlardı biriken bulutları soluklarıyla
Sürüp dağıtan...
Yol açmış Notus'a, bırakmış onu gönlünce.
Havalandı ıslak kanadlarının üzerinde
Kapkara bir örtüye bürünmüşken
Korkunç mu korkunçtu yüzü...
Kalın sislerle dolmuştu sakalı,
Sular damlıyordu ağarmış saçlarından,
Bulutlar yığın yığın alnında

Damlalar düşüyordu kanatlarından, tüylerinden.
Sıkmış iri eliyle asılan, kocaman bulutları
Kopmuş bir çatırdama
Başlamış oluktan boşalırcasına yağmurlar
Gök yüzünden dökülmüş.
Bürünmüş Junon'un ulağı İris türlü türlü
Boyalara, emmiş suları
Beslemiş böylelikle bulutları...
Yerle bir olmuş ekinler
Yakınmış ağlamış tarımcılar,
Umutları kırılmış,
Boşuna gitmiş bir yıllık emekler.
Yalnız gök yüzüne yayılıp kalmamış
Jupiter'in kuduran hıncı
Buyruk salmış kardeşi deniz Tanrısı
Yardımına koşsun diye dalgalara.
Çağırmış karşısına ırmakları.
Geldikten sonra önüne bu çağrılan Tiranlar
Gerekmez artık sözü uzatmak
Toplayın bütün ağırlıklarınızı, odur gereken,
Budur yapılacak iş şimdi,
Açın yerin altında duran yataklarınızı,
Devirin bütün engelleri,
Salıverin dizginlerini dalgaların.
Böyle verilmişti buyruk
Dönmüş yataklarına ırmaklar
Açmış ağızlarını kaynaklar
Çılgın akıntılarla denize yollandılar.
Vurmuş toprağa Neptunus dişli tırmıkla
Sarsılmış yer, açılmış bu sarsıntıdan
Suların yolları.
Taşmış sular, başmış alabildiğine ovaları,
Katmış önüne karmakarışık bir akışla
Sürüleri, ağaçlardan yapılmış evleri,
Kişileri, tapınakları, en kutlu nesneleri
Süpürmüş götürmüş.
Kalmışsa bu yıkım karşısında evlerin tepeleri
Danayabilmişse, saldırıyor, yerli yerinden
Oynatıyordu dalgalar onlarla birlikte

Su çevrentilerinden yükselen kuleleri.
Bir ayrım kalmamıştı denizle karanın arasında.
Deniz olmuş, suya karışmış ne varsa
Artık kıyılar da kalmamıştı sularda.
Oturmuş bir tepede bir kişi,
Binmiş öteki de ufacık, kıvrık bir kayıya
Kürek çekiyordu eskiden sapan sürdüğü yerde.
Gemi yüzdürüyordu birisi tarlalarının,
Evlerinin üstünde,
Balık avlıyordu birisi de karaağaç doruğunda.
Gemi demir tarıyor yeşil çayırlar içinde,
Oyuk tekneler dolaşıyor üzüm bağlarında.
Çevik keçilerin otladığı yeşilliklerde
Dinlendiriyor biçimsiz fok balıkları
Şimdi kendilerini...
Suların altında görüyordu Nereides'ler
Evleri, kentleri, kırları,
Yurt edinmiş ormanları yunus balıkları.
Bunlar sıçrıyor ağaçların doruklarına
Çarpıyor itişmelerle
Salınan meşe ağaçlarına.
Kurt kuzular arasında yüzüyor,
Koyu sarı arslanlar sularla sürükleniyor,
Kaplanlar götürülüyor,
Güçlü akıntıların sürüdüğü yaban domuzuna
Suların katarladığı geyiğe
Yardım edemiyordu çevik bacakları.
Aramış durmuş karayı dinlensin diye
Başı boş uçuşan kuşlar,
Sonradan kesilmiş kanatları elden ayaktan
Düşmüşler denize.
Göze görünmez olmuş denizin enginliğinde
En özgür tepeler bile,
Görülmemiş dalgalar
Yüksek mi yüksek tepeleri dövüyorlar.
Sular götürmüş büyük bir bölümünü yaşarların,
Yok olmuş gitmiş kalanları da
Uzun zaman açlıktan, besinsizlikten
Kıvrana kıvrana...

Hikâye :

deniz çocukları

Muzaffer Buyrukçu

Gözleri; peygamberler ülkesinden döndükten sonra kendisini konuk eden evlerdeki çok tanrılı, çok cinli, çok masallı, çok ölülü kişilere, çölün kurutan sıcağını, kurtlu sularını, yiyeceklerin kötülüğünü, adım başında sıçrayıp duran ve kimi zaman kumlara düşen gölgelere, kimi zaman gözlerden fırlayıp tanrıya giden yollarda koşup duran bakışlara karışan şeytanların taşlanmasını, tanrıyı nerelerde görür gibi olduğunu, nerelerde sesini işittiğini haftalarca anlatan ve bundan iki ay önce Anadoludan buraya iş aramaya gelen ondört yaşındaki bir çocuğu kirleterek bu işten sağa sola para yedirerek kurtulan hacı Vakkas Abdüsselam Gaffar Abdurrahmanül Gani Abdüssamedi Oruç Kirametttini Murtaza'ya ilişince, karaböcekler doldu içine Hüseyin'in. Ağırlaştı. Yüklüydü gemiler gibi, mavnalar gibi, gebe kadınlar gibi, memeler gibi. Hacı Vakkas, çember sakalıyla bankanın kapısında çok göbekli bir adamla kollarını, bacaklarını, kafasını, kıçını sallıyarak konuşuyordu. «Sehtekâr.»

«Emekli Sandığına mektup yazıldı mı?» dedi bir memur.

«Pazartesi yazılacak.» dedi Melâhat.

«Pazartesi mi geleyim?» dedi memur.

«Pazartesi gel. Sabahleyin gel ama.» dedi Melâhat, Hüseyin'e baktı, elini salladı.

Hüseyin o el içindeydi. İyi, iyi... Bugün git, yarın gel, yarın git öbürgün gel, öbürgün cuma, cumartesi gel, hı-hı-hı, cumartesi biliyorsunuz yarım gün, pazartesi gel, pazartesi şefin ayağında çiçek açtı perşembeye gel, haaa, perşembe günü çay günümüz salıya gel. Gel... Gel... Gel bana gel

gel güzelim, doldur kadehleri süzelim. Gel, sakın geç kalma erken gel... sokaklara bırakılan küçük çok küçük ama ne kadar küçük çocukların satılığa çıkarıldığı zaman gel... O zaman olmadı mı, kar teneke damları çökertip içerdekileri beyazlara gömdü mü, yağmurlar çamurları incelterek karanlık sarnıçlara sesli sesli akarken o seslerden duygulanarak şiirler ve şarkılar söyliyen delik deşik bir kalbin hıçkıra hıçkıra ağladığı zaman gel. Gel, nerde olursan ol, havada, karada, denizde, her yerde, kuş kanadında, çiçeğin sarılığında, geceleri bölüp geçen ve nerelere gittikleri bilinmiyen atlıların nal seslerinde... Ordaysan, ordan gel... Gel işte, bol etli, bol kadınlı, bol sallantılı kızkardeşinle, karının boyalariyle gel. Gel ey dost, gel ki!...

«Amaaan, bugün canım hiç iş yapmak istemiyor.» dedi Melâhat.

«Benim de.» dedi Hayriye, «Başımı alıp bir yerlere gitmek istiyorum.»

Türkân hafif bir ıslık tutturdu bu sözlerin üzerine. Melâhat dişlerini sıktı, gıcırdattı ama sonra bu öfkeli havadan birden sıyrılarak, «Ne insanlar var bu dünyada değil mi?» dedi.

«İnsanlar değil hayvanlar var.» dedi Hüseyin... «Her köşede bir öküz, bir manda bir keçi, bir eşek, bir deve, bir yılan...»

«Ama yılanlar daha çok.» dedi Melâhat.

«Evet, zehirlerini akıttıklarının ölümlerinden mutluluk duyanlar.»

«Ben senin sözlerinden hiçbir şey anlamıyorum.» dedi Veli.

«İşine gelmiyorsa anlamazsın tâbi...»

«Ben yılan mıyım?» dedi Veli öfkeyle.

«Ben sana yılan dedim mi?» dedi Hüseyin.

«Yok öküzler, yok keçiler, yok develer... Ahıra benzettin dünyayı.»

«Neye istersem benzetirim. Kuza benzetirim, kadına benzetirim. Sana ne oluyor?»

«Böyle konuşamazsın.» dedi Veli, sararmıştı.

«Konuşurum ben. Evet, köşeler, tavanlar, sokaklar,

meydanlar öküzlerle, keçilerle, eşeklerle, yılanlarla dolu. Duymadınsa gene söyliyeyim : Köşeler, sokaklar, evler, odalar, merdivenler, hamamlar, otomobiller, vapurlar öküzlerle, eşeklerle, köpeklerle, yılanlarla dolu. Eğer gene duymadınsa bir daha söyliyeyim...»

Veli'nin yüzündeki sarılık karardı, dudakları açıldı, kapandı, dudakları titredi, daha sarardı, daha karardı, kalktı, gözlerini bir süre üzerinde tuttu Hüseyin'in. İçi karışıyordu. Toprak kaymaları oluyor, bir takım hayvancıklar bir yerlerden çıkıp tırmalıyor, gök yüzleri şimşeklerle çatlıyor, boğazına onbinlerce el birden sarılıyordu ama söylemek istediği sözcük bir türlü çağrısına koşmuyordu. Ellerini ceplerine soktu çıkardı, ayaklarını salladı, «Sabah sabah.» dedi, çıktı dışarıya.

«Buna da bir şeyler oldu bugünlerde. Buluttan nem kapıyor.» dedi Melâhat.

«Karısı hasta.» dedi Hayriye.

«Ne yapalım hastaysa.» dedi Hüseyin, «Yas mı tutacağız, oturup ağlıyacak mıyız ?»

«Offf, patlıyacam. Allahım sen bana sabır ver.» dedi Melâhat, bir kâğıdı buruşturup attı ve gözlerini atılan kâğıda dikerek değerini hesaplıyan Türkân'a baktı. Türkân bulmacanın karelerine büyük harfleri yerleştiriyordu... Bu patlıyacak ama fırsat arıyor. Hüseyin de kendisini destekler gibi. Aptal tutuluyor yavaş yavaş. Hüseyin sana yüz verir mi ? Bebek gibi kızı silkeleyip attı o... Hıı, AB ne demekti, şey şey. «Selâmi Bey, AB ne demek ?» Selâmi Bey gözlüklerinin altından baktı, «Su» dedi.

«Şu pencereyi açsana biraz, patlıyacam.» dedi Melâhat, elini göğsüne götürdü.

Açtı pencereyi Hüseyin, dışarıya tükürdü. Hacı Vakkas Şatlanfik bankadan çıkıyordu. Yüzü gülüyor, asılıyor, karşısında birileri varmış gibi işaretler yapıyor, kendi kendine konuşuyor, sakalını sıvazlıyordu.

«Ulan estahfurullah !» diye bağırdı. Hacı duymadı, yalnız bir iki kişi durarak baktılar. Biri, «Efendim.» dedi.

«Nacet A 1, Nacet A 1.»

«Hüseyin Bey kapar mısınız pencereyi, kâğıtlar uçu-

yor.» dedi Türkân ve bir kopya kâğıdını havada yalpalarken yakaladı, öteki kâğıtların üzerine küllüğü, zımbayı koydu.

«Hava çok sıcak.» dedi Hüseyin.

Melâhat Türkân'a baktı. Türkân Melâhat'e baktı. Selâmi Bey Türkân'a baktı. Hayriye Türkân'a, Melâhat'e, Selâmi Bey'e baktı. Türkân, Melâhat'e, Melâhat Türkân'a, Türkân, Hüseyin'e, Selâmi Bey'e, Melâhat'e, Melâhat'in gözlerine, Melâhat'in memelerine, Melâhat'in dudak aralığına baktı, «Ha, ha, ha, haaaay !» diye gülerken sinirli sinirli, «Demek ab su ha ?» dedi.

«Ha ?» dedi Selâmi Bey, başıyla Melâhat'i işret etti, yumruğunu boşluktakinin karnına indirdi. Türkân buna karşılık boşluktakinin etini büktü, saçlarını çekti, Melâhat'e baktı.

«Nacet A 1, Nacet A 1, Nacet A 1.»

Selâmi Bey, ard arda hapşurdu, çabuk çabuk mendilini arandı bir elini burnundan çekmeden. Mendili çıkardı, açtı, sildi burnunu elini, «Hüseyin Bey rica etsem. Kapı da açık, cereyan yapıyor.»

«Hava çok sıcak.» dedi Hüseyin başını çevirmeden.

«Ama ben üşüyorum.» dedi Selâmi Bey.

«Kapıyı kapayın.»

«Allah Allah, Allah Allah !..» dedi kalktı, kapıyı kapattı. Türkân'a, Melâhat'e, Hüseyine baktı, oturdu. Hüseyin döndürdü başını. Bir Allah sözcüğünü Selâmi Bey'in dudaklarından yuvarlanırken gördü... Allah Allah Allah nidâlariyle yürüdü Osmanoğulları, Allah Allah Allah Allah Allah Allah Allah Allah !... Yürüdü de Osmanoğulları yürüdü ; altınları, buğdayları kal'aları, ırmakları, toprakları, kadınları, kızları, oğlanları sürüdü. Urun kafire sevaptır ! Allah Allah Allah. Bre koman urun kâfire... Allah Allah Allah... Urun bre şehpazlarım, urun koç yiğitlerim. Ölürsen şehit kalırsan gazi, bok yoluna gitti bizim Niyazi. Osmanlılar kan, Osmanlılar kan, Osmanlılar kan, Osmanlılar kan, Osmanlılar kan... Nice taze gövdelerden geçtiler sıcacık kanlar içtiler, kestiler, biçtiler, astılar, vurdular, kırdılar, aldılar,

hamamlar yaptılar buruşuk çarşaflarda kalan pisliklerin yorgunluğundan arınmak için. Allah Allah Allah Allah !

Nacet A 1, Nacet A 1.»

Müdürlerin bilmem nelerin bilmem nesi olan Aysel, «Merhaba şekerim. Nasılsın?» deyip Türkân'ın yanına oturunca Melâhat'in yüzünde ıslıkları sert bir fırtına koptu, çizgilere ayrıldı; çizgiler şaşkın şaşkın dolaştılar ve içten sıkılan kurşunların alevlerinden kurtulmak için başka bir çizgiye karışarak varlıklarını silmenin yolunu tuttular bir kırmızılığı bırakarak. «Kokmuş sen de.» demişti Aysel. Buraya gelmesinin bir nedeni olmalıydı ? Var var bir şeyler. İşte birlikte gülmiye başladılar. İkisinin arasında sürekli vızıltılarla yaşıyan ses bulutunun içinde adı geçiyor olmalıydı. Hıh, onların dediğiyle mi küçülecek! Onlar kim ? Kim kim kim oluyor onlar ? Kaç paralık insan önlar ? Birisi bir işçi parçası, birisi de müdürün bilmem neyinin neyi olan ve virgül deyince virgül yazan ilkokulu bile bitirmemiş bir daktilo parçası ! Var mı bir lise diploması ? Yok. Lise diploması almak için kafa ister kafa. «Kızım yeter artık, hasta olacaksın, gözlerin bozulacak. Bu kadar çalışılır mi ?» diyordu babası. Kendinden mi söz ediyorlar ? Etsinler. Cimri mi derler, nalet mi derler, kendini beğenmiş mi derler ? Başka? Başkası yok. Ama bunların hepsine verecek karşılığı var onun. Cimri hiç değildi. Onlara göre cömertlik sabahları çay, ardından kahve, öğleden sonra bir çukulata, bir pasta yemekti. Canı istemiyordu böyle şeyleri. Onlar gibi aldığını üstüne başına, boğazına harcamıyordu. Onlar harcarlardı. Müdürler, şeyler, şeylerin şeyleri, şeylerin otomobilleri, otomobillerin mantoları, mantoların yatakları, yatakların bilezikleri vardı. Harcarlardı onlar. Ama kendisinden ekmek bekliyenler vardı... Dört odalı bir evdeydi. Solgun yüzlü bir adam denize bakan odada kalın yasa kitaplarının arasına gömülmüştü. «Kahveni pişireyim mi babacım ?» ve hep ayni ses, «Niçin zahmet ediyorsun. Annen pişirirdi» Baba o odada ölmüştü. Bir kitabı karıştırırken, «Boğuluyorum ! Pencereleri açın, kapıları açın! Su!» başı öne düşmüştü. Ağlamalar, koşuşmalar, dualar, bir tabut. «Ne kadar da seveni varmış. Bütün kasaba peşinden

ağladı.» demişti babasının bir arkadaşı. Aysel'e, Türkân'a baktı. «Ha, ha, ha, haaay!» Yoksa dağınık mı diyorlardı? Belki bir takım kusurlar bulurlar ama dağınık, kirli diyemezlerdi. Ya nalet? Hayır, hayır! Bunlar bir takım sahteliklerle yaşamaya alıştıkları için biri kendilerine yaşadıkları dünyanın karanlık duvarlarını yıkarak yaklaşmak istedi mi gerçek kimliklerini öğrenir korkusuyla basarlardı damgayı. Şu yüzlerindeki, bacaklarındaki kıllara bak! «Bu erkeklerin aklına şaşayım ben.» Kimseden korkusu yoktu, kimseye gebe değildi. Gebe! Karnına baktı. Kanlar damarlarda bir çocuğu taşıyarak hızla dolaştılar. Kasılıverdi birden, bir yerlerde yangınlar, bir yerlerde ama oda gibi, odanın bir yanına çekilmiş bir yatağın içindeki gerginliklerde saklı mutlulukları çoğaltmak istiyenlerin gölgeleri gibi gölgeler belirdi, sonra birden Türkân'a baktı. «Ha, ha, ha, haaaay!» Onların karşısında elbet kendini beğenecekti. «Psikolojik...» gibi bir sözcük koşuverdi hemen.

«Nacet A 1, Nacet A 1.»

«Sahi mi söylüyorsun?» dedi Türkân,

«Yalanım varsa iki gözüm çıksın. Ben yalan söyler miyim?» dedi Aysel..

«Hayret, hayret! Oysa kendini ne kadar namuslu gösteriyor!... dedi Türkân, yan gözle Melâhat'e baktı. Kimden söz ediyorlardı bunlar? Yoksa bir şey mi öğrenmişlerdi? Ama nerden bileceklerdi, daha önceden tanıyan yoktu ki burda kendisini. Öğrenmişler miydi yoksa? Korktu. O korku başka korkuları da uyudukları mağaralardan çıkardı ve ellerinde dövizlerle bağıra çağıra kendisine mutsuzluktan başka bir şey getirmemiş serüvenin gizli tutulduğu kapıya doğru yürüdüler... Biliyorlar mı? Bilsinler ne olacak. Benim saklım yok. Alnım ak yüzüm pak. İnsanın başından her şey geçer. Olmadı ne yapalım. Hem kim ne karışır onun yaşamına? İstediği gibi yürür. Kim ne der? Kimseye hesap vermek zorunda değil. «Ha, ha, ha, haaaay!» Demek gülmelerinin nedeni bu. Ama nasıl öğrendiler? Kimden öğrendiler? Gözlerine Hayriye'nin seyrelmiş saçları ilişti. «Şimdi çürümüştür.» Artık ne eli, ne ayağı, ne ağzı kalmıştı kardeşinin... Mezarlıkta o adamların tekmeledikten sonra

yuvarlanışına güldükleri kafatası toprak parçalarının arasından geçerek sararmaya yüztutmuş otları çiğnedikten sonra ürküntü veren bir biçimde durmuştu. Göz oyukları, burun oyuğu mezarcılara dönüktü. O oyuklardan binlerce ölünün hemen çıkacağını ve mezarcıları oraya sereceğini sanıyordu. Birgün kendisini de... Ama nereden öğrenmişlerdi? Yoksa birlikte çalıştığı biri Aysel'e ya da Türkân'a yazdığı bir mektupta «Sizin orda, buradan nakledilmiş Melâhat isminde bir memur var mı?» diye mi sormuştu da bunlar «var» deyince o da olup biteni anlatmıştı. Kim olabilir bu? Safiye değil. Ağzı sıkıdır onun. Gani Bey hiç değil, öyle adam bu dünyada ya bir ya iki tane vardır... Peki kim olabilir onların tanıdığı? Başını havaya kaldırdı, alt dudağını dişlerinin arasına kıstırdı. Semra? Değil, Süleyman Bey? Değil... Fatma öyleyse? Ama Fatma daha oradayken istifa etmişti. Peki kim? Belki de böyle bir şey yoktu da... «Ha, ha, haaaay!».

«Kardeşim beni dövdü.» dedi Hayriye. Üzgün, olayı olduğu gibi veren bir sesti bu.

«Sebeb?» dedi Selâmi Bey.

«Enver'e para verdim diye.» dedi Hayriye, «Çocuğu niye paraya alıştırıyor muşum? Ahlâkını bozuyor muşum çocuğun. Ayol dört yaşındaki çocuğun ahlâkı bozulur muymuş demiye kalmadı. İki tokat!»

«Eşeklik etmiş.» dedi Selâmi Bey.

«... Sokaklarda, köşelerde, hamamlarda, yataklarda, dolaplarda, karada, havada her yerde eşekler, öküzler, develer, yılanlar var.» dedi Hüseyin.

«Hakikaten var.» dedi Selâmi Bey.

«Ama yılanlar var asıl, hem de engerek cinsinden.» dedi Melâhat.

«Bütün gece ağladım.» dedi Hayriye, başını masaya dayadı, içini çekerek ağlamaya başladı. Sesler olayın başlangıcından son noktasına kadar geçen süre içindeki değişik biçimleriyle beliriyorlardı. Bu seslerin azalıp çoğalmasına göre bir film çekilir. Bir hikâye, bir roman yazılır, bir tablo yapılırdı. İnsanlar ne kadar çok seslerle yaşıyorlardı. İnce, kalın, ilkel, olgun, şarkılara akıtılan, öfkelerden dağıtı-

lan, sevinç atomlarını parçalıyan sesler... bir takım gerçeklere bağlı olarak doğar, o gerçek yaşadığı, etkin olduğu sürece yaşar ve sonra o gerçekle birlikte yok olurlardı. Dünkü ses bugünkü gerçeklerde cılız ve gülünçtü. En eski ve en yeni sesler ekmek ve aşk ve tanrı ve savaş sesleriydi. Hele ekmek, hele ekmek, aşk... Ekmek şarkıları, ekmek ağıtları. Aşk, aşk. Romeo Jülyet'e aşıktı, şiirler söyledi vuruştu ve öldü. Ferhat Şirin'e varmak için dağları kazmaya başladı. Kazıyor. Ferhat dağları kazıyor, Ferhat hâlâ dağları kazıyor. Ve donmuş yüzyılların ağırlıklarından sıyrılan Şirin hâlâ Ferhat'ı bekliyor. Bir gün dağlar delinecek bir gün insanlar ilk olarak ve sürekli olarak ve katkısız olarak gülecekler... Ama bu odada yaşıyan sesler kırıcı, çatallı, bulanık, kızgındı. Dışardaki sesler bulanık, kızgın, yumruklu, bıçaklıydı. İçlerdeki sesler bulanık, kızgın, tükürücüydü. Bütün sesler bir tek şehir bir tek yurt bir tek dünyaya doğru yöneliyordu. ÖFKE... Bunun müziğiydi, bunun resmiydi, bunun savaşıydı, bunun sorusuydu. «Ha, ha, haaaay !»

«Akşam öteberi alıp eve gitmiştim...» dedi Hayriye damlıyan bir sesle.

Nacet A 1, Nacet A 1.»

«Ha, ha, haaay !» başını arkaya savurdu Aysel gülerken ve birden gözlerini kısıp Melâhat'la Hüseyin'in üzerinde dolaştırdı.

Bir motosiklet kalın sesleri duvarlara yapıştırarak geçti.

Dün sabah gürültüyle yataktan fırlamıştı. «Don gömlek dışarıya çıkma, ayıp !» diyordu karısı. Oysa öyle dolaşmaktan hattâ sabah serinliğinin üşütücülüğünde omuzlarını kaldırmaktan hoşlanıyordu. «Herkes uyuyor. Biraz sonra çalıştıramz mısın şu cenabeti.» demişti. Adam yağlı ellerini üstüpüyle silmiş, bir taşın üzerine bıraktığı yarısı ıslak cigarayı ağzına almış, «Rahatsız mı oldunuz beyefendi ?» karşılığını vermişti, «Rahatsız olursan başka yere gidersin, burası böyle.» Arkasını dönmüş, işine bakmıştı. Ne söyliyeceğini şaşırmıştı. Bilmiyordu. Söyliyebilirdi belki ama, iri yarıydı adam, bir anahtarı kaptığı gibi üstüne yürürdü. Korkmuştu. Korkunca da onu tedirgin eden gerçek sürüp

gidecekti. Korkmamaak gerekiyordu. Karşı koymak gerekiyordu.

«Her yerde öküzler, keçiler, develer, inekler, saksağanlar, papağanlar, yılanlar, akrepler, yılanlar, yılanlar.» dedi.

«Yılanlar.» dedi Melâhat.

«Ha, ha, haaaay !»

Onunla kavga etmek istiyorlar, öyle görünüyor. Ama sesini çıkartmıyacaktı. Uymaması gerekirdi. Müdür, «Hadi onlar münasebetsizlik yaptı, peki siz niye uydunuz ?» derse. Türkân göğsüne baktı, elini sokup omuzundan kayan kombinezonunun askısını düzeltti, Hüseyin,e, gördü mü görmedi mi diye kararsızca baktı. Hüseyin'in gözleri üzerindeydi; dolaşıp duruyor, bir yerleri oyuyor, o yerlerden içeriye süzülerek saklanan bir şeyi bulmaya çalışıyordu sanki... Soyulduğunu, bir çimenliğin üzerine yatırıldığını... «Ne dedin, ne dedin ? Duymadım, bir daha anlat !» dedi Aysel'e.

«Yer yerinden oynasa bir daha ayak basmam oraya.» dedi Hayriye.

«Ha, haayyy !»

Melâhat bu kahkahadan gelen bir tedirginlikle ayağa kalktı. Öteki kahkahalar bu kadar etkili değildi Bu kahkaha başka bir kahkahaya benziyordu. Hangi yıl, nerede, kaç yaşındaydı ? Evet, evet denize inen bir sokak belirdi. Çizmelerini giymiş bıyıklı, öksürüklü, cigaralı adamlar yürüyorlardı. Kayıklara biniyorlar, karanlık suların derinlerindeki savaşlara katılıyorlar, gene ayni yokuştan öksürüklü, bıyıklı, cigaralı dönüyorlardı. Bir kayık gelmemişti. Bir kadın dört çocuğuyla bekliyordu. «Başın sağ olsun.» deyince biri, kadın ortalığı paramparça eden bir kahkaha atmıştı. Zavallı her gün orda çocuklariyle bekliyor ve gülüyordu. «Hahahahahahahahahahahahaha !» Dolaşıyordu sokak aralarında, cigara içiyordu, izinli askerler, esrarkeşler, hırsızlar, kadınsızlar, tüm kadınsızlar alıp götürüyorlardı koruluğa. «Hahahahahahahahahaha» lar ordan geliyordu. Bir akşam dört çocuğunu boğduktan sonra da böyle gülmüştü. Ne olmuştu sonra, bilmiyordu... Hâlâ gülüyorlardı. Kor-

kunç bir kahkahaydı bu. Şu ıstampayı kaldırıp fırlatmalıydı kafalarına.

«Gitmem... Hayır, bir daha, iki dünya bir araya gelse gitmem. Ben onlar için kendimi harcadım, onlar bana böyle yapsınlar.» dedi Hayriye.

«Köşelerde öküzler, böcekler, eşekler, develer, yılanlar, yılanlar, yılanlar.» dedi Hüseyin.»

«Hüseyin Bey, şu pencereyi, üşüdüm valla.» dedi Selâmi Bey yalvarırca.

Kapattı.

«Teşekkür ederim.» dedi, «Siz daha iyi bilirsiniz ya, biz yoksullar hastalanmamak zorundayız.»

Melâhat, dosya dolabının kapağını onların seslerini boğmak istercesine hızla kapattı. Sıçradılar. Türkân Aysel'e baktı, Aysel Hüseyin'e baktı, Türkân Selâmi Bey'e baktı, görülebileceği bir yerden elini - delirdi - anlamına oynattı, Aysel omuzlarını kaldırıp indirdi, başbaşa bir şeyler konuştular bir süre. Sonra birden gülmeye başladılar.

«Nacet A 1, Nacet A 1, Nacet A 1, Nacet A 1.»

REKLÂMLAR İÇİN EN İYİ VASITA
GAZETE VE DERGİ'LERDİR
GAZETELER VE DERGİLER İÇİN'DE
EN GÜVENİLİR ARACI

Yeni açılan ERZURUM ve DİYARBAKIR Şubeleriyle

BASIN İLÂN KURUMU'DUR.

Genel Müdürlük	: İSTANBUL, Türk Ocağı Caddesi No. 1 Kat 3. Telefon 22 43 84 - 22 43 85.
Şube Müdürlüğü	: İSTANBUL, Türk Ocağı Caddesi No. 1 Kat 3.
Şube Müdürlüğü	: ANKARA, Ulus İşhanı «E» Bloku Kat 2 No. 41. Telefon : 10 58 17 - 10 57 87.
Şube Müdürlüğü	: İZMİR, İkinci Kordon Mimar Kemalettin Cad. Küçük Kardiçali Han Telefon 23911.
TELGRAF	: **BASIN KURUMU**
Şube Müdürlüğü	: ADANA, Abidinpaşa Cad. Remo İşhanı No. 46. Telefon: 4510
Şube Müdürlüğü	: BURSA, İnönü Cad. Aysanhan No. 20. Telefon : 2552.
Şube Müdürlüğü	: Diyarbakır, İnönü Cad. İşmenhan Kat 2, No. 22.
Şube Müdürlüğü	: ESKİŞEHİR, Porsuk İşhanı Kat 2 No. 1. Telf. : 2512
Şube Müdürlüğü	: Erzurum, Belediye Binasında
Şube Müdürlüğü	: KONYA, Müze Caddesi İşçi Sigortaları İşhanı Kat 2 No. 8 Telefon : 1880 — 75.
Şube Müdürlüğü	: ZONGULDAK, Amele Birliği Pasajı No. 15/16 Telefon: 2038

YENU : 83 (Basın 20259)

C-VİTAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ

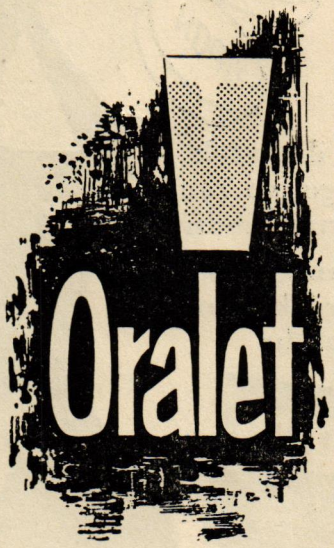

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

YENU : 84 — Radar Reklam 272

BAŞ ve ADALE AĞRILARINA KARŞI OPON FAYDALIDIR

OPON baş, diş, adale, sinir, lumbago, ve romatizma ağrılarını dindirir!

OPON bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır

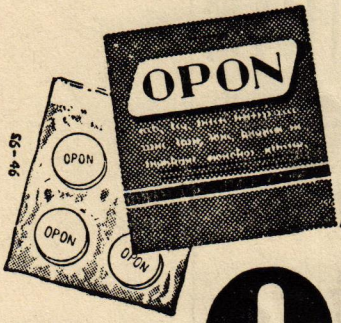

Sağlık mevzuunda ailenin en yakın dostunun doktorunuz olduğunu unutmayınız

OPON

günde 6 adete kadar alınabilir

YENU : 85 — Faal Ajansı : 7482

125 Kuruş